

AZ GELİŞMİŞ ÜLKELERDE SENDİKA - KOOPERATİF İŞBİRLİĞİ

— BİR ARAŞTIRMA —

**Uluslararası Kooperatifçilik Örgütü (ICA)
Araştırmalar ve Raporlar Serisi 11**

Çev. Dr. Haşmet BAŞAR

TÜRK-İŞ Yayınları No. : 136

4.5

G

08

AZ GELİŞMİŞ ÜLKELERDE SENDİKA KOOPERATİF İŞBİRLİĞİ

— BİR ARAŞTIRMA —

Uluslararası Kooperatifçilik Örgütü (ICA)
Araştırmalar ve Raporlar Serisi 11

Çev. Dr. Haşmet BAŞAR

334.5

AZG

1708

TÜRK-İŞ

Bilgi Merkezi

TÜRK-İŞ Yayınları No: 150

Tarih:.....

Demirbaş No: 1708

Tasnif No: 334.5...Az

Demireloğlu Matbaacılık
17 30 51 - ANKARA

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
SUNUŞ	5
BİRİNCİ BÖLÜM	
GİRİŞ	7
— Az Gelişmiş Ülkelerde Sendikalar	9
— Az Gelişmiş Ülkelerde Kooperatifçilik	10
— Karşılıklı İşbirliği olanağı	11
İKİNCİ BÖLÜM	
SENDİKALARLA KOOPERATİFLERİN BİRLİKTE YAPTIĞI GİRİŞİMLER - DEN ÖRNEKLER	12
Sendikaların Kooperatifleri Kentlerde Desteklemesi	12
— Asya	13
— Afrika	18
— Latin Amerika	20
Sendikaların Kooperatifleri Kırsal Kesimde Desteklemesi	21
— Asya	22
— Afrika	24
— Latin Amerika	25
Ulusal Düzeyde İşbirliği	28
Eğitim ve Yetiştirmede İşbirliği	30
Uluslararası Düzeyde İşbirliği	31
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
İŞBİRLİĞİNDE KARŞILAŞILAN ZORLUKLAR	33
A) Genel Durum	33
B) DAVRANIŞLAR	34
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	
İLERİDEKİ İŞBİRLİĞİ İÇİN KURAMLAR	39
Bölgesel düzeyde birlikte çalışmalar	40
Ulusal düzeyde birlikte çalışmalar	41
Uluslararası düzeyde birlikte çalışmalar	42
KARŞILAŞTIRMALI ARAŞTIRMALAR İÇİN BAZI ALANLAR	43
Ek I Sendikalar ve Kooperatifler Üzerine Düzenlenen seminerler	48
Ek II Kısaltmalar	53
Ek III Kaynaklar ve Başvurular	54

SUNUŞ

Bu çalışma az gelişmiş ülkelerdeki sendikal ve kooperatif örgütlerin işbirliği olanakları ve kapsamı hakkındaki bilgileri derlemiştir.

İnancımız; her iki hareketin ortak amacını oluşturan işçi sınıfının yaşama koşullarını daha iyiye götürebilmek için kooperatif örgütlerin özellikle tasarruf, kredi ve tüketim ve konut alanlarında önemli görevler yapabileceği, daha doğrusu yapmak zorunda olduğu doğrultusundadır.

Az gelişmiş ülkelerde sendikalar, görev alanlarını ücret pazarlığı ve çalışma koşullarının iyileştirilmesi gibi konuların ötesine kaydırarak yeni girişimlerde bulunurlarken kooperatiflerin büyük ölçüde desteğini görmüşlerdir. Yazışma ve kütüphane araştırmasına dayanarak elde edilen bulgular sonraki sayfalarda özetlenmiştir. Yapılan bu çalışma ile öncelikle genel bilgi aktarımı amaçlanmışsa da ileri dönemlerde sistematik bir araştırmaya gereksinim duyulacağı kuşkusuzdur.

Yapıtın büyük bir bölümünü gerçekleştiren ve örgütümüzde yardımcı araştırmacı olarak çalışmış olan Mrs. S. Scott'a olan teşekkür borcumuzu belirtmek isterim.

S.K. Saxena
Direktor

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GİRİŞ

Gelişmekte olan ülkelerde işçi sendikaları ile kooperatiflerin birlikte çalışmalarından yararlı sonuçlar alınabileceğini kanıtlayan gerçeklere son yıllarda gittikçe artan bir oranda yer verilmiştir. Nitekim Uluslararası Hür Sendikalar Konfederasyonu, Uluslararası Kooperatifçilik Örgütü ve Birleşmiş Milletlerin diğer ilgili kuruluşları bu iki hareketin yakın işbirliğine gitmeleri halinde sözü edilen ülkelerde olumlu sonuçlar alınabileceğini savunmaktadırlar.

ILO tarafından düzenlenen Uluslararası Çalışma Konferansının Haziran 1966 daki 50. Oturumunda, «Gelişmekte olan ülkelerin Ekonomik ve Sosyal Gelişiminde Kooperatiflerin Rolü» ile ilgili olarak bir tavsiye kararı alınmıştır. Kararın bir bölümüne göre;

«İşçi örgütlerinin ve esnaf derneklerinin kooperatif kurma ve geliştirme yolunda yapacakları çalışmalar desteklenecek ve yardımcı olunacaktır.»

Uluslararası Hür Sendikalar Konfederasyonunun 1970 yılında Seul'daki Asya Bölge Merkezinde düzenlediği «Günümüz Asyasında İşçi Sendikacılığı»'na konu olan yuvarlak masa toplantısında alınan karar özellikle şu noktayı vurgulamaktadır.

«Sendikal hareketlerin bir parçası olan kooperatifçiliğin geliştirilmesi için geniş kapsamlı çalışmaların yapılması, bu arada kredi federasyonlarının kurulması üretim ve tüketim kooperatifleri arasında iş birliğinin sağlanması üyelerin yararına olacaktır.»

Aynı yıl ICFTU'nun Yeni Delhide düzenlediği uzmanlar toplantısında Hindistandaki kooperatiflerin bir tür yapı değişikliğine gidecek, çok amaçlı kooperatiflerin normal amaçlarının yanısıra sendikal görevleride yüklenmelerinin bu ülkedeki kırsal yaşam koşullarıyla uyum sağlayacağı belirtilmiştir.

1971 Haziranında ICFTU'nun düzenlediği «Dünya Ekonomisi» konferansında gelişmekte olan ülkelerin sendikalarına şu çağrıda bulunulmuştur.

«Sendikalar temellerini güçlendirebilmek ve daha etkin bir düzeye gelebilmelerini sağlamak için nüfusun diğer kesimlerine özellikle kırsal yörelerde çalışan köylülerin işçilerin sorunlarına eğilmek onları sendika üyesi yapabilmek için çaba göstermelidirler. Bu tür girişimlerin başarılı olabilmesi için sözü edilen kesimin gereksinimlerinin belirlenmesi için detaylı çalışmaların yapılması, örneğin toprak reformunun gerçekleşmesi, sulama çalışmalarının yapılması ve diğer alt yapı yatırımlarının tamamlanması için yeni ve değişik bir örgütün çalışması gerekir ki bu da kooperatiften başka bir şey olmaz.»

Konferans az gelişmiş ülkelerdeki kooperatifçilik hareketinin geliştirilmesi için bu ülkelerde hükümetlere önemli görevler düştüğünü kaydetmiş ve özellikle eğitim sorunun çözümü için çalışmaların yapılması gerektiğini vurgulamıştır.

Otto Kersten ICFTU'nun Genel Sekreteri seçilmesi nedeniyle Şubat 1972 de şu açıklamayı yapmıştı.

«Sendikalar dışındaki diğer güçlerle de yakın işbirliğine gidilmesi gerektiğine inanmaktayım. Bu amaçla ilk olarak ilişkilerimizi sürdürdüğünüz ILO'nun yanı sıra uluslararası düzeydeki kooperatif örgütlerini düşünmekteyim. Çalışmalarımızı daha etkin bir düzeye ulaştırabilmek, gelişmekte olan ülkelerin kırsal kesiminde çalışanlara ücretlilere, yarının sendika üyelerine yararlı olabilmek için sözü edilen örgütlerle işbirliğinin kurulmasının zorunlu olduğunu belirtmek isterim.»

Ticaret kolunda çalışan işçilerin oluşturduğu uluslararası örgütün Prag'daki merkezi'de 1974 Mart'ında tüketim kooperatifleri konusunu ele alan bir simpozyum düzenleyerek dünyanın hemen her yerinde sendika ve kooperatif temsilcilerini davet etmiş konuya tartışma olanağı sağlayarak sorununun önemini belirtmiştir.

Uluslararası Kooperatifçilik Örgütünün Ekim 1974 de düzenlenen 25. Kongresi ise şu tavsiye kararını almıştır.

«Tüm kooperatif örgütler ve ICA'nın ilgili üst kuruluşları, işçi sendikaları ve onların üst örgütleriyle karşılıklı yardıma ve anlayışa da-

yanan işbirliğini gerçekleştirmeye karar vermiştir. Ulusal ve Uluslararası düzeyde dostça iyi niyete dayanan ilişkileri artırabilmek, kooperatifler ve sendikalar arasında karşılıklı güvene dayanan ortamı yaratabilmek, eşgüdümlü kararların alınmasını sağlamak ve yine kooperatiflerle sendikaları ortaklaşa ilgilendiren sorunları çözebilmek için birlikte hareket etmek zorunludur.»

Öte yandan birçok uluslararası örgüt, sendikalarla kooperatiflerin işbirliği yapma olanağına sahip olduğunu vurgulayarak bu çalışmanın özellikle kırsal kesime yönlendirilmesi gerektiğini savunmaktadır. Bu yazının diğer bölümlerinde sendika - kooperatif işbirliği ile ilgili çalışmalar ve öneriler sistematik bir biçimde özet olarak ele alınmıştır.

1.1. Az gelişmiş ülkelerde Sendikacılık

İçinde bulunduğumuz yüzyılın başlarında sanayileşmiş ülkelerdeki işçiler kendilerini oldukça farklı koşullarda sendikal örgütler halinde toplamışlardır. Başka bir deyimle sendikal hareketlerin kökeni batının sanayileşmiş ülkelerinde haklarını elde edemeyen, imtiyazsız büyük bir işçi kitlesine dayanırken günümüzün az gelişmiş ülkelerinde bu hareket sayıca fazla olan ancak daha yüksek ücret artışını örgütsüzlük nedeniyle sağlayamayan işçi topluluğu arasındaki oluşan azınlık bir guruba dayanmaktadır. Öte yandan sözü edilen ülkelerde hareketin temeli (büyük plantasyonlara sahip ve sendikal örgütlerin güçlü olduğu birkaç ülkenin dışında) endüstriye dayanmakta ve kentsel bir görünüm vermektedir. Ancak nüfusun küçük bir oranının kentlerde yaşaması ve bunların da belli bir oranının iş bulamaması çalışanların çok az bir bölümünün sendikal örgütler halinde toplanmasına neden olmaktadır.

Hemen belirtmek gerekir ki «imtiyaz» oldukça gerçekçi bir terimse de birçok azgelişmiş ülkede sendikal hareketler genel koşullar ve ortamın yetersizliği nedeniyle zayıf kalmıştır. Ucuz işçinin bol oluşu ve birçok bölgede meydana gelen iç göçler onların işverenlere karşı güçlerini zayıflatmaktadır. Ayrıca iyi yetişmiş sendika liderlerinin sayısının az oluşu, «check off» sisteminin uygulanmaması, aidatların ödenmemesi sendikaları finansal yönden zayıf bırakmakta ve gelişimlerini önlemektedir.

Birçok az gelişmiş ülkede sendikal hareketler müstemlekecilik devrinde ortaya çıkmışsada ülkenin koşullarına uyup uymadığına bakılmaksızın Avrupa tipi benimsenmiş ve izlenmiştir. Bu arada bazı sendikalar ülkelerinin bağımsızlık savaşımalarında önemli roller oynamışlarsa da ülkelerinin hürriyete kavuşmasından sonra belirli siyasi partilerin zaman zaman da hükümetlerin etkisi altında kalmışlardır. Siyasi partilerin etkin oldukları sendikalar parti içi fikir ayrılıklarından ya da savaşımlarından etkilenmekte bu da çok kez parti ile beraber işçi kesiminin de parçalanmasına kutuplaşmasına neden olmaktadır. Az gelişmiş ülkelerdeki işçi hareketindeki bölünme işletme düzeyine göre kurulan sendikal örgütlerin yaygın oluşu halinde daha fazla ortaya çıkmaktadır. Ancak izlenimler yakın geçmişte küçük sendikaların sayısının azaldığını ve endüstri kollarını esas alan sistemin benimsediğini kanıtlamaktadır.

Az gelişmiş ülkelerde sendikal hareketlerin hemen tamamının kentlerde başladığı ve buralarda yaşayanların belirli bir bölümüne hizmet ettikleri doğruysa da yine de kırsal kesimde ücretli ya da ücretsiz çalışanları kapsamına alan geniş bir kesime hizmet eden ve günümüze değin ihmal edilen kırsal kesimin örgütlenimini sağlayan çalışmalardan az da olsa örnekler verilebilir.

Az Gelişmiş Ülkelerde Kooperatifçilik

Daha önce belirtildiği gibi sendikalar az gelişmiş ülkelerde kentsel bir hareket olarak ekonominin modern sektörüne hizmet eden kuruluşlar olmasına karşın kooperatifler kırsal kesime özgü örgütler halinde kalmışlar ve genellikle ortakları olan küçük üreticilerin yetiştirdikleri ürünlere pazar bulmak, kredi gereksinimini gidermek, üretim girdilerini (gübre, ilaç v.b.) ucuza sağlamak amacını gütmüşlerdir.

Ancak az gelişmiş ülkelere bazılarında özellikle Latin Amerika da, Güney Doğu Asya da kentlere özgü kooperatiflerde gelişmiş konut ulaşım ve sigortacılık alanlarında kurulan kooperatiflerin sayısı büyük ölçüde artmıştır.

Bunun yanısıra birçok azgelişmiş ülkede hükümetler kooperatiflerin yararlı çalışmalar yaptığını anlamış ve bu hareketin gelişimini sağlamak amacıyla ucuz kredi politikasını, teknik tarım hizmetlerini ve yol gösterici çalışmaları kooperatifler yoluyla gerçekleştiren-

meye çalışmışlar, ve bu tür hareketleri desteklemişlerdir. Bu nedenle birçok ülkede kooperatifçilikten sorumlu devlet daireleri kurumuştur.

İlk aşamada kooperatifçiliğin gelişimi için finansal kaynakların yetersizliği, eğitim düzeyinin düşük oluşu ve öncülük yapabilecek nitelikteki liderlerin azlığı gibi olumsuz etmenler gözönüne alınırsa devletin desteğinin ne denli önemli olduğu ortaya çıkar. Ancak zaman zaman devlet yardımlarının ters sonuçlar verdiği unutulmamalıdır. Özellikle devletin kooperatifçiliği kurup geliştirmek için acele etmesi, ortakların ve yöneticilerin örgütlerde kendilerini yetiştirememesi, bu tür örgütleri kısa sürede devlete bağımlı kuruluşlar haline dönüştürmektedir. Nitekim devlet yardımının çekilmesiyle beraber amaçlarını gerçekleştirememeleri ve iflas etmeleri bunun en iyi kanıtıdır.

Karşılıklı İşbirliği Olanağı

Kooperatifler ve sendikalar aynı amaçları gerçekleştirmek istemelerine özellikle çalışanların ekonomik güçlerinin artırılmasına dönük girişimlerde bulunmalarına karşın soruna farklı yönlerde yaklaşmaktadırlar; Sendikalar üyelerinin ücretlerini yükseltip daha iyi çalışma koşulları sağlamaya çalışırken, kooperatifler malların daha ucuza satın alınmasını ve daha iyi hizmet mekanizmasının gerçekleştirilmesini amaçlar. Bu iki yaklaşım birbirini tamamlayıcı özellikte ve kooperatiflerle ve sendikalar arasında daha etkin ve birbiriyle eş güdüm içinde olan işbirliğini gerçekleştirmeye yönelmelidir.

İKİNCİ BÖLÜM

SENDİKALARLA KOOPERATİFLERİN BİRLİKTE YAPTIĞI GİRİŞİMLERDEN ÖRNEKLER

Sendikalarla kooperatiflerin birlikte yapacağı girişimlerin yararlı sonuçlar vereceği açık ve seçik bir biçimde anlaşılmasına karşın, bu tür girişimler az gelişmiş ülkelerin hemen hiçbirinde sistematik bir dayanışma içinde gerçekleştirilmemektedir. Buna karşın, yine de ortak girişimlerin sonucu olarak örnek verilebilecek bazı çalışmalardan söz etmek olasıdır. Her iki hareket özellikle aşağıda belirlenen alanlarda karşılıklı dayanışma ve işbirliği içinde çalışabilirler.

1. Sendikaların, kooperatifçiliği kentlerde desteklemesi
2. Sendikaların, kooperatifçiliği kırsal kesimde desteklemesi
3. İki hareket arasında ulusal düzeyde işbirliği
4. Eğitim ve Öğretim alanında işbirliği
5. İki hareket arasında Uluslararası düzeyde işbirliği

2.1 SENDİKALARIN KOOPERATİFÇİLİĞİ KENTLERDE DESTEKLEMESİ

Bu kategorideki örnekler her ne kadar kooperatifçilikten özellikle tüketim, tasarruf ve kredi kooperatiflerinden verilebilirse de, üretim, konut, sağlık ve sigortacılık alanlarında da sık sık bu tür girişimlere rastlanmaktadır.

ASYA

Hindistanda etkin biçimde örgütlenen demiryolları işçi sendikaları aynı zamanda kooperatiflerin kuruluşunda da önderlik etmektedirler. 1962 - 63 dönemine kadar demiryolu işçilerinin kurduğu 26 kredi kooperatifine 696.810, 186 tüketim kooperatifine 87.521 işçinin ortak olmasının yanısıra sendikanın 14 konut kooperatifi ile konut sorununu çözümlemeye çalıştığı görülmektedir. Posta ve Telgraf işlerinde çalışanlar da iyi işleyen kooperatifler ağı kurmuşlardır. Yine aynı dönemde sözü edilen iş kolunda 116 kredi kooperatifi, 35 tüketim kooperatifinin ve 20 konut kooperatifinin çalışmalar yaptığı anlaşılmaktadır. Hindistanın üç büyük işçi sendikasıdan biri olan Bombaydaki ünlü Hind Mazdoor Sabha kendi bünyesi içinde kooperatifçiliğin gelişmesini desteklemektedir.

Tüketim kooperatiflerinin birçoğu çalışma alanlarını gittikçe genişletmektedir. Örneğin kooperatiflerin oluşturduğu Mumbai Kambar Mudhyavari Garahak Sahakari Mandel Şirketinin Bombayda 21 şubesi vardır. Şubelerin bir bölümü önceleri verimli bir biçimde çalışmayıp şirket bünyesine giren bağımsız kooperatifleri oluşturmaktadır. Bu kooperatif aynı zamanda iki büyük mağaza da işletmekte ve ortakların hazır giyim, ev eşyalarını ve mutfak gereksinimlerini karşılamak için üretime yönelik yatırımları da özendirmektedir.. Federal Hükümet sözü geçen kooperatifi bölgede faaliyet gösteren belli başlı dört pazarlama kooperatifinden biri olarak tanımıştır. Hind Mazdoor Sabha'nın desteği ile kurulan tüketim kooperatiflerinden önceleri yalnız tekstil, makina, kimya sanayiinde çalışan sendikali işçiler yararlanırken günümüzde ortak kapsamı genişletilmiş işçi kesimi dışından da ortaklar kabul edilmeğe başlanmıştır. Hind Mazdoor Sabha, ya bağlı sendikalar tüketim kooperatifçiliğinin yanısıra konut ve kredi kooperatifçiliğine de desteklemektedirler. Örgütlenme tek bir sendika tarafından yürütülüyorsa o sendikaya bağlı fabrika ve işyerlerindeki çalışan işçiler yararlanmaktadır. Öte yandan bazı kooperatifler ise değişik sendikalara bağlı işçiler tarafından kurulup işletilmektedir.

Verimli ve başarılı çalışan kooperatiflere örnek olan Bomboy Liman İşçileri kredi kooperatifi 1952 yılında kurulmuştur. Gerçekte tüketim ve kredi kooperatifi şeklinde olan bu kuruluş liman İşçileri sendikası tarafından desteklenmektedir. Kooperatif ortaklarına açtı-

ğı kredilerde özel şahısların uyguladıkları faiz haddinin altında faiz yürütmekte, eğitim alanında çalışmalar yapmaktadır. Bu amaçla bir kütüphane ve tüketim mağazasını ortaklarının hizmetine açmıştır. Sözü edilen kooperatif 8000 kadar ortağa sahiptir. Bunların tamamı Liman işlerinde çalışmasına karşın Bombay Liman işçileri sendikasına üye olmak zorunda değillerdir. Kooperatif aynı zamanda ulusal kooperatifler birliğine üye olmuş, ve Maharashta federal devlet kooperatif Bankasının bağlanmıştır. Hindistan Bankalar kanuna göre işçi sendikaları sahip oldukları fonları doğrudan doğruya kredi kooperatiflerinde kullanamayacakları gibi kooperatiflere borçta veremezler. Bu nedenle kredi işlemlerinin tamamının Devlet Kooperatifler Bankası tarafından yürütülmesi zorunludur.

Aynı sendika 1964 yılında resmen kurulan konut kooperatiflerinin de önderliğini yapmıştır. Maharashtra Konut Kurulunun yardımı ile kooperatif arazi satın almış yedi blok halinde toplam 172 daire inşa etmiştir. Kooperatif ortakları maliyetin % 35'ini ödemişler ve geri kalan kısmı da bir devlet kuruluşu olan kooperatif konutlar Finans Kurumu tarafından karşılanmıştır. Son olarak sendika 580 kişiye konut sağlayacak 4 kooperatifin kuruluşunda da önderlik etmektedir. Hind Mazdoor Sabha da aynı isim altında bir konut şirketi kurarak (Hind Mazdoor Housing Society Ltd) Ocak 1972 de faaliyete geçirerek ilk planda 344 endüstri işçisine kat inşa etmeyi planlamıştır.

Öte yandan 5000 kadar üyesi bulunan Mazdoor inşaat işçileri sendikası da kendi bünyesinde konut kooperatifi kurmuştur. Bu kuruluşun 1966 yılında 500 üyesi ve 30.000 rupi (U.\$ 4000) işletme sermayesi vardı. Kooperatif ana amaç olarak konut inşaatını ele almışsa da çeşitli devlet ve kamu kuruluşlarının ihalelerine girerek mütehitlik girişimlerinde bulunması da planlamıştır. Genellikle başlattığı üretim kooperatiflerinin başarılı işletme niteliğinde çalışmasında görülen zorluklar nedeniyle az gelişmiş ülkelerde bu tür kuruluşlara rastlamak zordur. Ancak bu kuruluşlar, başlangıçta sendikalardan yararlanabilirler.

Hindistan'da kooperatifçilik alanında büyük tecrübeleri olan, kooperatif şeklinde tüketim mağazası işleten, el tezgahlarında dokunan malları satarak, küçük sanatların ve kırsal endüstrileşmenin gelişmesini amaçlayan, işçilerin oluşturduğu kooperatif bankasını kurarak, 99 kooperatifin bu kuruluşla işbirliğini sağlayan tekstil işçilerine kredi sağlayan ve özellikle endüstri işleri arasında tasarrufu

teşvik eden ve kooperatifçiliğin gelişmesine yardımcı olan diğer bir sendika da Ahmedabad Tekstil işçileri Birliğidir.

Endonezya da Bağımsız Tren yolu işçileri Sendikası 1950 yılında tüketim kooperatifi kurarak princi doğrudan doğruya üreticiden almaya başlamış, aracıyı ortadan kaldırmış ve satış fiyatlarını büyük ölçüde piyasa fiyatlarının altında tutma başarısını göstermiştir. Adı geçen sendika ayrıca üretim bölümü açarak halk tipi ayakkabı ve iyi kalite bez üretimine de girişmiştir.

Filipinler'in özellikle Cubu adasında şeker sanayinin yanısıra diğer endüstri kollarında çalışan 9000 kadar işçiyi bünyesinde toplayan Genel İş sendikası sağlık hizmetlerine de el atmış ve çalışmaları kooperatif örgüt yardımıyla gerçekleştirmiştir. Sendika başkanlığı binasında faaliyet gösteren merkez kliniğin yanısıra gezici klinikler oluşturularak kırsal kesime de hizmet götürülmeye çalışılmaktadır. Sözü edilen sendika aynı zamanda adanın her yanında branşları olan tüketim kooperatifini de kurmayı başarmıştır .

Singapur da, İşçi Sendikaları Konfederasyonu (NTVE) üyelerinin gereksinimlerini karşılamak amacıyla üç hizmet kooperatifinin kurulmasını desteklemiştir.

Ancak ilk planda mevcut kooperatiflerle işçi sendikaları arasında sıkı işbirliği kurulması amaç edinilmiştir. Bu nedenle kooperatiflerin ellerinde olan fonları NTUC'nin kooperatif işletmelerinde kullanmalarını özendirmek amacıyla NTUC'nin yönetmeliği değiştirilmiş, kooperatiflerin ulusal sendikal örgüte ikinci derece üye olmaları sağlanmıştır. Böylece üç kooperatif biraz da görülmemiş bir biçimde, hem NUTC'nin kurucu üyesi olmuşlar hemde bu örgütten bağımsız hareket etme olanağına kavuşmuşlardır.

Sözü edilen kooperatiflerden ilki ortak Refah Sigorta Şirketi adı altında (NUTC Insurance Commonwealth Enterprise Ltd) kısaca INCOME adı altında 1970 Mayısında çalışmaya başlamıştır. Ana sigorta branşlarının yanısıra, şirket kaza halinde ortaklarının hastahane masraflarını ödemekte aile gelirlerinin kaybını gözönüne alarak ek gelir yardımıyla bulunmaktadır.

1971 sonu rakamlarına göre bu şirketin paylarının % 8.88 NUTC'nin %67.93'ü Konfederasyona bağlı sendikaların % 21.53'ü kredi ve tasarruf kooperatiflerinin ve % 1.66'sı şahısların edindedir.

İkinci kooperatif örgüt NUTC işçileri ulaşım Kooperatif Şirkettir. Kısaca COMFORT adı altında Ocak 1970 te çalışmaya başlamıştır. NUTC'nin kurucu üye olduğu bu kooperatifin diğer ortakları 19 dernek halinde bir araya gelen taksi, minübüs sahipleri veya araç kiralayarak çalışan şöförlerdir. Böylece örgütlenen 1200 araca (100 taksi ve 200 minibüs'e) devlette COMFORT aracılığı ile kredi yoluyla yardımcı olmaktadır. Ancak ortakların borçlarını belirli sürelerde bankaya ödemeleri gerekmektedir. Genellikle taksiler bağımsız olarak çalışmakta ise de park yeri bulunması, sigorta işlemlerinin yapılması ve trafik işlemlerinin tamamlanması gibi konularda kooperatiften büyük ölçüde yardım görmektedirler. Kooperatif aynı zamanda ortaklarının petrol gereksinimini ucuza karşılamaktadır.

Bu konuda yapılan diğer bir hizmette karşılıklı yardım hizmetlerinin geliştirilmesi için Merkezi Yardımlaşma Sandığı kurulmasıdır. COMFORT ayrıca minibüscülere yardımcı olmak amacıyla bünyesinde «İş olanaklarını Geliştirme Bölümü», kooperatifle nakliyeciler arasındaki ilişkileri güçlendirmek içinde «Sosyo - Politik bölümü»nü kurmuştur.

Sendika üyelerinin normal fiyatlarla dış bakımını yaptırmamaları karşısında kooperatif şeklinde kurulan üçüncü kuruluş «Dış Koruma» (Denticare) örgütüdür. Sözü edilen kuruluşun önderleri NUTC'nin yanısıra konfederasyona bağlı sendikalar, kooperatiflerdir. Yönetim kurulunu sendikalardan seçilen 4 üye ve 3 dış hekiminin yanısıra mütevelli heyeti oluşturmaktadır. Kuruluş sahip olduğu klinikte iki dış hekimini ve iki hemşireyi tamgün esasına göre çalıştırmaktadır.

Sri Lanka da İşçi Sendikaları Konfederasyonuna bağlı sendikalar iş yerlerinde kooperatif kantinler işletmekte kredi ve tüketim kooperatifleri yanında ölüm halinde işçi ailesine yardım eden örgütler kurmuşlardır. Konfederasyon yardımı ile sendikaların kurduğu en büyük işletme «Eethoka Limited Şirkettir». Bu kuruluş hukukî ve teknik sorunlar nedeniyle ticari şirket niteliğinde başlatılmışsa da uygulamada kooperatif özelliğini kaybetmemiştir. Nitekim yönetim kurulunda da çoğunluğu sendika temsilcileri oluşturmaktadır. Bu şirketin amacı kırsal endüstriyi kurmak, desteklemek, verimli bir biçimde işletmek malların pazarlamasını ve dağıtımını sağlamak eğitici kurslar düzenlemek, gazete dergi ve kitap basmaktır. Şirket aynı

zamanda çay plantasyonlarından özellikle gizli işsizlik nedeni ile ı-kartılan işçileri diğerk tarımsal alanlarda çalıştırmak ve çok amaçlı bir kooperatif oluştırmak amaciyla arazi satın almıştır.

TÜRK-İş'in Türkiye'deki konut kooperatifleri iarasında koordinasyon çabaları başarisızlıkla sonuçlanınca bu kuruluş içi bizzat kendi bünyesi içinde ele almış ve konut kooperatifi kurmaya karar vermiştir. Konfederasyon bu amaçla Ankara'nın 5 km kuzeyinde piya-sa fiyatının altında arazi satın almış, planları İmar İşkan Bakanlığı tarafından hazırlanan 350 dairelik konut yapımını gerçekleştirmiştir.

Türkiye'deki çalışmaların uluslararası düzeyde gerektiği gibi yansıtalamadığını nt ile belirtmek isteriz. Sendikaların zelikle Sosyal Sigortalar Kurumu fonlarından yararlanacak konut kooperatifçiliğine eğildikleri ve birçok kentte gösterişsiz fakat başarılı çalışmaları sonucu sendika üyelerinin konut sahibi oldukları ve tüketim kooperatifi - işlettikleri görülmektedir. Bunun yanısıra TÜRK-İş bünyesinde özellikle tüketim kooperatifçiliği ile ilgilenecek bir bölüm oluşturmuş, bu amaçla bağlı sendikalarla katkısı ile bir fon birikimine gidilmiş ve büyük ketlerde tüketim kooperatifleri birlikleri kurulmasına başlanmıştır. Bu tür çalışmaları derinliğine inceliyecek sonuçlar çıkartıp önerilerde bulunabilecek ve dış dünyaya yansıtabilecek bir çalışmaya kuşkusuz büyük gereksinim vardır. (H. Başar)

AFRİKA

Afrika'daki sendikacılık hareketinin henüz başlangıç döneminde bulunması, kentlerin oransal küçüklüğü gibi nedenlerle bu kıtada sendikalar kooperatifçiliğin belirli alanlarına katkıda bulunabilmişlerdir.

Cynaica'daki Libya Sendikalar Birliği bir konut birde balıkçılık kooperatifinin kurulmasına yardımcı olmuş ve Liman İşçileri Sendikası içinde bir tüketim kooperatifinin kurulmasında önderlik etmiştir.

Nijerya da, Doğu Nijerya Kalkınma Şirketi ile Genel İş Sendikasının, çalışmaları sonucu sendika üyelerinin hanımlarına ve kızlarına konfeksiyon alanında çalışma olanağı sağlamak amacıyla birkaç yıl önce bir eğitim merkezi ile tüketim kooperatifi açılmıştır.

Şimdi sözü edilen Eğitim merkezi kendi fabrikasını kurmuş ve çıkartılan malları Nijerya'daki çeşitli kooperatif kuruluşlara satma olanağına kavuşmuştur. Buna ilaveten sendika, tüketim kooperatifinde tarımsal ürünleri de satabilmek amacıyla 6 arlık arazi satın almış ve tarımsal üretime geçmiştir.

Öte yandan Genel İş Sendikası üyeleri İsrail'deki Afro - Asya Enstitüsünün programlarına katılması sonucu elde ettikleri eğitim ve bilgi yoluyla Batı Nijerya Kalkınma Şirketi ile birlikte kurdukları tüketim kooperatifi çalışmalarını başarılı bir biçimde sürdürmektedir.

Sudanda, Port Sudan kamyon şoförleri sendikasının önderliğinde kurulan kooperatif, özel nakliyecilerle rekabette başarılı olmuş ve onların tekel gücünü kırarak, taşıma ücretlerini düşürmüştür. ;

Yine Port Sudanda daha idealistce bir deneyimle boşaltma ve yükleme işlemleri işçiler tarafından kurulan kooperatif tarafından başarı ile gerçekleştirilmektedir. İşverenlerin işçileri istismar ederek düşük ücret uygulamalarına karşı 1964 yılında bir sendika kurulmuş daha sonra, 1967 yılında da kooperatif devreye sokulmuştur. Sendika ve kooperatif hükümeti ikna ederek taşıma işlerinde özel firmalara karşı tercih hakkı elde etmişlerdir. Her ne kadar zaman zaman yarı devlet kuruluşlarından, örneğin Ziraat Bankasından kredi sağ-

lanmışsa da bu kuruluşun ana finansal kaynağını ortakların ödedikleri paylar oluşturmuştur. Kooperatifin finansal gücünü artırabilmek içinde ilk kuruluştan başlayarak üç yıl ortaklara risturn dağıtımını yapılmamıştır.

Tunusta, UGTT, Merkezi Sendikalar Örgütü çeşitli kooperatif işletmeler kurmuştur. 1963 yılında sendikaların güçlü oldukları Tunus ve Sfax kentlerinde 27 UGTT üretim kooperatifi bulunmakta idi. Orta Tunusta ki 6 konut kooperatifinin en eskisinde 1500, diğerlerinde 1545 arasında işçi çalışmaktadır. Ayrıca Tunus kentinde bir tekstil kooperatifi 82 işçi çalıştırmakta ve yine Tunus, Sfax ve Kebili de üç ayrı ulaşım kooperatifi bulunmaktadır. Öte yandan biri altı diğeri dört işçi çalıştıran tüketim kooperatiflerinin fonksiyonu önemsizdir. Yönetim masrafları kooperatifler tarafından karşılanmasına karşın UGTT finans bölümünün araştırma merkezi Tunustaki kooperatiflerin ortalama üçte birinin yönetimini yürütmektedir. Ancak sözü edilen merkez belirlenecek politikalarda söz sahibi değildir.

Zambiyada işçi sendikaları konfederasyonu (ZCTU) son yıllarda kredi kooperatifçiliğinin gelişmesini desteklemiştir. Kredi kooperatifçiliği hakkında gerekli bilgileri vermek, örgütlenimin ve işletmenin temel kurallarını öğretmek amacı ile Şubat 1971 de iki haftalık bir seminer tertip edilmiştir. Bu seminerden hemen sonra ZCTU üyelerine perakende satış, sigorta ve Bankacılık konularında yardımcı olmak için merkezi bir finans örgütü (banka) kurmak girişiminde bulunmuş ve işçi tasarruf - kredi birliklerinin kurulması için kampanya açmıştır.

LATİN AMERİKA

Amerikan Hür İşçi Hareketi Enstitüsünün Yardımı ile Bolivya'da Gruro kentinden demiryolları işçileri sendikası bir konut kooperatifi kurmuştur. Kamyon şoförleri sendikası da kooperatif kurarak işletmeciliğin yanı sıra bazı aletlerin yapımına girişmişlerdir. Hansa Ticaret İşçileri Sendikası, AFL - CIO dan aldığı faizsiz krediler yardımıyla konfeksiyon alanında bir kooperatif kurmuştur. Ayrıca demiryolları hava yolları, posta, petrol ve kurşun madeni işçileri sendikaları su yolu hizmetleri, hazır giyim, konut gibi konuları kapsayan alanlarda kooperatif kurarak işletmektedirler.

Brezilya'da sendikalar, kooperatifçiliği Sao Paulo kentinde inşa ettirdikleri 4800 ünitelik konut yapımı ile başlatmışlardır. Ayrıca Brezilyadaki kırk bir sendika «Sosyal Güvenlik Kurumunun» kendilerine verdiği arazide konut yapımı için işbirliği yapmışlardır. Santos kentinde Ticaret İşçileri Sendikaları Federasyonuna üye 11 sendika tüketim kooperatifi kuracağı üyelerine piyasa fiyatları altında gıda maddeleri satmayı başarmıştır.

Dominik Cumhuriyetin de birkaç sendika kooperatifçiliğinin geliştirilmesi ile ilgili çalışmaları yürütmektedir. Bu sendikalar Hür İşçiler Milli Konfederasyonuna (CONATRAL) bağlı olup, bunlarda Confederacion Autonoma de Sindicatos Cristianos (CASO) kredi ve tüketim kooperatifçiliği ile, Federacion Dominicana de ligas Agrarias Cristianas kredi ve tüketimin yanında tarımsal kooperatifçiliğinin gelişmesini hedef almıştır. Bu kooperatifler kurulan birliklerinden birine üye olmak zorundadırlar. Bunlara ilaveten SanPedra de Macoris te Şeker Fabrikaları ve demiryolları işçileri AFL - CIO ve IDB den aldıkları finansal yardımla 750 ünitelik konut kooperatifi kurmuşlardır.

Guayana da İşçi Sendikaları Konfederasyonu AIFLD nin yardımıyla bir konut kooperatifi kurmuş ve 500 üyesini ev sahibi yapmıştır. Bu projenin uygulanmasındaki başarı nedeniyle Guayana hükümeti yeni konutların yapımı için konfederasyona ek krediler açmıştır.

Hondurastaki üç büyük sendikal örgütten biri olan Fesitranh, üyeleri için planladığı 1000 konutlu 300 ünü tamamlamış ve konut kooperatifçiliği için yeni planlar hazırlamıştır. Ancak sözü edilen kooperatiflere girebilmek için sendika üyesi olmak zorunludur.

Peru da uzun süren politik dengesizliğe ve işçi hareketlerine karşı güdülen olumsuz tutuma karşın sendikalar birçok konut kooperatifinin kurulmasını gerçekleştirmişlerdir. The Confederacion de Trabajadores de Peru (Sendikalar Merkez Federasyonu) İşverenler Federasyonu ve diğer kooperatif örgütlerle beraber işçi konutlarının finansman karşılayacak kredi ve Tasarruf Bankasının çalışmasını sağlamıştır.

Confederacion de Trabajadores de Peru, Textile işçileri Federasyonu ile birlikte erkek gömleği, çocuk giysileri, üniformaları imal eden ve genellikle kadınlardan oluşan tekstil işçileri üretim kooperatifinin kuruluşunu desteklemiştir.

Venezuela da şeker sanayi işçileri ve işverenleri arasında 1962 yılında yapılan toplu sözleşme kararlarına göre işveren sendika üyelerine konut yapımı için yardımda bulunacak ve arsa tedarik edecektir. Sendika aynı zamanda artan fiyatlar karşısında üyelerinin temel gıda maddelerini ucuza sağlamak amacıyla bir kooperatif kurmuş ve başarı ile işletmeye devam etmektedir.

Hemen tüm Latin Amerikan ülkelerinde ulaşım alanında (Otobüs minübüs, taksi işletmeciliği için) kurulan kooperatifler ulaşım işçileri sendikaları tarafından desteklenmiştir. Bu tür kooperatiflere özellikle Dominik Cumhuriyeti, Ekvator, Panama, Puerto Rico ve Kolombiya da rastlanmaktadır.

2.2 KIRSAL KESİMDE SENDİKALAR TARAFINDAN DESTEKLENEN KOOPERATİFLER

Sendikaların kooperatifçiliği kırsal kesimde de desteklediğini kanıtlayan birçok örnekler vardır. Bu tür girişimler genellikle tarım işçilerinin iyi bir şekilde örgütlendiği plantasyonlarda veya ücretli işçilerin çoğunlukta olduğu bölgelerde ortaya çıkmaktadır. Bu alanda gerçekleştirilen kooperatifler de uluslararası Tarımsal Plantasyonlar ve Genel İşçiler Federasyonuna (IPAAW) bağlı, ücretli veya ücretsiz işçilerin oluşturduğu örgütlerin büyük rolü vardır.

ASYA

Hindistanda 1000 topraksız köylü ile tarım işçilerinin beraberce kurduğu Sakhar Kamgar Sabha sendikası iyi işletilen bir tüketim kooperatifi ve hastahane kurmuştur. Ayrıca 22.000 üyeli Needamali Plantasyonu işçileri sendikası da tüketim kooperatifi işletmektedir.

Endonezya'da, Plantasyon İşçileri Sendikası (Serbupi - Fasbindo) yöresel düzeyde birkaç kooperatif işletmenin örgütleniminde yardımcı olmuştur. Üyelerinin çoğunluğunu boğaz tokluğuna ücretsiz çalışan fakir köylülerin oluşturduğu Himpunan Tani Sulawesi (HİTASI) Sendikası 1968 de üyeleri için eğitim programları düzenlemiş ve bu tarihten sonra damızlık keçi yetiştirilmesi ve bu cinsin ıslahı için bir kooperatif kurmuştur. Sözü edilen kooperatif ortaklarına gerekli proteini sağlayabilmek için de çeşitli balık türlerini içeren bir suni gölet meydana getirmiştir. HİTASI, yeni kooperatif işletmelerin finansmanına yardımcı olmak amacıyla 1969 yılında başlangıç sermayesi 1500 \$ olan yardımlaşma Fonu kurmuştur. Malaya da Plantasyon işçilerinin 1967 yılında kurduğu "Great Alonioners Trading Co» birçok işçinin işsiz kalmasına yol açabilecek derecede kötü yönetilen iki kauçuk plantasyonunu satın almıştır. Bu plantasyonlar formalitelerde çıkan güçlükler nedeniyle resmi kayıtlara kooperatif yerine ticari şirket olarak geçmişse de işletimi kooperatifçilik ilkelere göre yürütülmekte ve finansmanı da sendika üyeleri tarafından karşılanmaktadır. Ancak sözü edilen işletmelerin yönetimi çok amaçlı olarak ulusal düzeyde kurulan bir kooperatife devredilmiş ve kırsal kesimdeki ortaklara daha iyi hizmet götürülmesi planlanmıştır. Yeni kurulan örgüt perakende satış yapan kooperatifleri ülke çapında yayma çabasıındadır. İlk olarak Petaling Jayada kurulan kooperatif başarılı sonuçlar almıştır.

Plantasyon işçileri Milli Birliği Sembelam hükümetiyle görüşmelere girişerek, özellikle kauçuk plantasyonlarındaki işsizlik nedeni ile açıkta kalanları çalıştırmak amacıyla hükümetle ortaklaşa tekstil tesisleri kurmak istemiştir.

Filipinler de, IFPAAW ile bağlantısı olan işsiz köylülerin ve toprak kiralayanların plantasyon işçileri ile birlikte oluşturduğu Hür çiftçiler federasyonu 1966 yılında 2000 ortaktan oluşan bir kooperatif kurmuştur. Örgüt bir yandan ortaklarının gübre gereksinimleri-

nî karşılıarken öte yandan çalışmaları elle işleyen kùltivator, çel-
tik işleme tesisleri ve arteziyen pompaları yapımına kaydırmiştir. Bu
projeler Friedrich Ebert Stiftung, Asya - Amerika Hür işçi Enstitüsü
ve Amerikan kırsal Kalkınma Enstitüsü tarafından desteklenmekte-
dir.

Vietnamda plantasyon işçileri federasyonu kendi alanında ku-
rulan konfederasyon ile birlikte kooperatif ilkeleri dahilinde gübre
dağılımı gerçekleştiren bir köylü organizasyonu kurmuştur. Ayrıca
CUT (Sendikalar Milli Federasyonu) başarılı olan Balıkçılık koope-
ratifini kurmuş ve Plantasyon işçileri Federasyonu ile de birlikte göç-
menlere konut sağlanımı için büyük ölçüde yardıma girişmiştir.

AFRİKA

Etiyopya da HVA Şeker Fabrikaları İşçileri Sendikası kooperatif fonu kurarak başarılı tüketim kooperatifçiliğini başlatmışlardır. Wondideki Şeker işçileri yine tüketim kooperatifini hizmete sokmuşlardır.

Kenya'da plantasyon ve Tarım İşçileri Sendikası Friedrich Ebert Stiftung yardımı ile büyük işletmelerin birinde tüketim kooperatifi çalıştırmaktadır.

Madagaskar da kooperatifsel ve sendikal hareketlerin zayıf oluşuna karşın işçi sendikaları Merkezi (FMM) Üretim pazarlama ve balıkçılık alanlarında kooperatifçiliği desteklemeye yönelik çalışmalar yapmaktadır. FMM hükümet ve diğer ilgili kuruluşlarla birlikte büyük kırsal projelerin uygulanmasına giriştiği gibi Uluslararası Hür Sendikalar Konfederasyonu ve diğer örgütlerden aldığı yardımlarla hükümetten bağımsız hareket ederek bazı işletmelerin kurulmasını da sağlamaya çalışmaktadır. Sendikalar kooperatif örgütler yardımı ile tarımsal üretimin çeşitli aşamalarında kullanılabilecek makinaları üreticilere sağlamaktadır. Bu çalışmaları sürekli bir düzeye getirebilmek için FMM çiftçilerden yıllık üyelik aidatı almaya başlamıştır. Ancak sendikaların finansal durumunun zayıf olması, çalışmaların yalnız belirli kesimlerde toplanmasına neden olmaktadır.

Öte yandan devletten büyük ölçüde yardım alan kooperatif örgütler de ortak ve personel'in eğitimine gereken önemin verilmediği için önemli bir gelişim sağlayamamıştır.

Tunus İşçi Sendikaları Merkez Örgütü (UGTT) ise kuruluşunu gerçekleştirdiği 16 üretim, 9 hizmet ve 2 tüketim kooperatifinde (toplam 27 kooperatifte) 3700 işçi çalıştırmaktadır.

UGTT'nin üyelerinin % 6 sı tarım işçisi olmasına karşın çoğunluk endüstri sektöründe çalışmaktadır. Buna karşın sendikalar tarımla ilgili birkaç kooperatif kurmuşlardır. Bunlardan Sfax ve Mahdia'daki balıkçılık kooperatifinin başarılı çalışmaları nedeniyle UGTT, balıkçılık endüstrisini baştan ele alarak yeni balıkçılık kooperatifleri kurmayı planlamaktadır. Bu ülkede ayrıca genellikle başarılı sayılabilecek iki besi hayvancılığı kooperatifi ve 100 kişiyl çalıştıran orman işçileri kooperatifi ile birlikte toplam beş tarımsal kooperatif fonksiyonlarını sürdürmektedir.

LATİN AMERİKA

Kolombiya'da sendikalarla, kooperatifler arasındaki işbirliğini geliştirebilmek için yapılan çalışmaların az gelişmiş ülkeler arasında özel bir yeri vardır. Burada özetle bağımsız küçük tarımsal işletmelerle ücretlilerin oluşturduğu «Union de Trabazadores de Colombia adlı» örgüte bağlı olan «Federacion Agraria Nacional» (FANAL)'ın çalışmalarından söz edilecektir. FANAL, önceleri tarım reformunun uygulanmasında önemli rol oynamıştır. Ancak bir çeşit kooperatif örgüt niteliğindeki "campesinos"ların yönetiminin devletin eline geçmesinden sonra FANAL'ın kırsal kesimdeki ve milli düzeydeki çalışmaları etkinliğini kaybetmiştir. Ayrıca FANAL'ın bürokratik yapısı yöresel sendikalarla ilişkiyi güçleştirmiş ve "Campesinos"ların da görevlerini yapmaları yalnız formaliteden ibaret kalmıştır. Buna karşın FANAL, Union Cooperative Agraria Nacional (UCOPAN) - Tarımsal Kooperatifler Merkez Birliğini kurarak, üretim, pazarlama, hizmet ve tüketim kooperatifçiliğini geliştirmek istemiştir. Günümüzde bu örgüte bağlı 22 kooperatifin 2137 ortağı vardır.

Bolivya'da mevcut kooperatiflerin dağınık ve düzensiz çalışmalarının yanısıra geleneksel köy yönetiminin devam etmesi, köylülerin koyu muhafazakârlığı, kooperatifçiliğin gelişimine engel olan faktörlerin başında gelmektedir. FANAL'ın yapısında yapılacak bir reformla "Compesinoslarla" daha yakın ilişki kurabilir, Kooperatifçilik çalışmaları eşgüdüm içinde yürütülebilir ve aynı zamanda tarım reformunda görev alan diğer kuruluşlarla işbirliğine gidilerek tüm bu güçlükler yenilebilir ve sorunların çoğu çözümlenebilir. FANAL ve Kilisenin beraberce açtığı Compesino eğitim merkezi ise bu konuda yapılan çalışmaların belirli bir düzen içinde gerçekleşmesini sağlayabilme şansına sahiptir. Ekvatorda kurulan compesino örgütlerinden biri de 1969'da 5000 üyeden oluşan FENANCLE'dir. Sözü edilen örgüt sendikalar Merkez Birliği ve Uluslararası Plantasyon, Tarım ve Genel İş Sendikaları Federasyonunun yardımı ile kırsal kesim kooperatifçilik hareketini geliştirmeye çalışmaktadır. FENANCLE bir devlet kuruluşu niteliğinde bulunan tüm tarımsal kooperatiflerin üyâ olmakla yükümlü olduğu FECOPAN ile yakın işbirliğini sürdürmektedir.

Honduras'ta 11.000 üyeli Sindicato de Trabajadores de la Tela Railroad Company, SITRATERCO - Muz İşçileri Sendikası'nın koope-

ratifçilik alanında başarılı çalışmalarla dolu geçmişi vardır. Hükümetin enflasyonla savaşımın başarısız kalması, fiyat kontrolünü gerçekleştirememesi sonucu sendika kendi üyelerinin özellikle kredili satışlar yoluyla belirli mağazalara bağımlı kalmasını önlemek ve fiyatları düşürmek amacıyla 1959 yılında bir kooperatif mağaza açmıştır. Elde edilen başarıdan sonra sendika beş yeni mağaza ve birde modern supermarket açmış, ayrıca iki gezici kamyon yardımı ile plantasyonlara da etkin bir biçimde hizmet etmeye başlamıştır.

1960'ların başlarında SITRATERCO Amerikan AID fonundan aldığı yardımla bir konut kooperatifi kurmuş işverenlerden arazi bedelini almak için pazarlığa girişmiş ve sonunda 184 üyesi için çok ucuza çıkan konutları yapmayı başarmıştır. Bu girişimin olumlu sonuç vermesinden sonra sendikanın pazarlık gücü artmış ve kooperatifler yolu ile ucuz maliyetli konut projeleri üzerine önemle durmuş üyelerinin de bu yöndeki çalışmalarını desteklemiştir. Bu çalışmaların yanı sıra 1968 yılında 7000 den fazla sendika üyesi kredi Birliğini kurarak eğitim programları düzenlemeyi ve ölen üyelerin ailelerine finansal yardım yapmayı amaçlamışlardır. Ayrıca bu örgüt ortaokul düzeyinde eğitim yapan ve ticaret, marangozluk, makina tamiri, elektrikçilik ve planlama konularına eğilen bir kolej kurmuştur. Sözü edilen kolej ayrıca yetişkin işçilerin eğitimine de el atmış, hükümetle işbirliği yaparak çeşitli konularda, özellikle kooperatifçilik ve sendikacılık alanlarında seminerler ve kurslar düzenlemiştir.

Hondurastaki diğer bir campesino örgütte 49 branş ve 2368 üyesi ile tarım işçilerine hizmeti amaçlayan üretim ve tüketim kooperatifliğinin gelişmesi için çabalar gösteren, Milli Tarım Enstitüsü ile (INA - National Agrarian Institute) işbirliği kuran devletten ve Milli Kalkınma Bankasından (National Development Bank) kredi alabilen ANACH'tır. Bu örgütte kooperasyona önem vererek eğitim, öğretim ve örgütlenme alanında çalışmalar yapmaktadır. Kooperasyon yönünden gerçekleştirilen kuruluşlardan bir diğeri de her iki ayda bir kırsal yörelere giderek hizmet götüren «sihhi hizmet» kooperatifidir. Bu kooperatifin çalışmalarına Latin Amerika Kooperasyon Komitesi gezici sağlık kamyonu bağışlayarak, Tıp Fakültesi öğrencileri ve hemşireler de gönüllü çalışarak yardımcı olmuşlardır. Köylülerin gelirlerinin düşük olması nedeni ile ANACH'a ödemek zorunda oldukları aidatları çok kez ödeyememesi sonucu sendikalar merkezi FESITRANH 1968 den beri ANACH'ın çalışmalarını finanse etmektedir. ANACH aynı zamanda SITRATERCO ve Instituto de Education

Sindical centro Americano gibi örgütlerden yardım görmektedir. Ancak ANACH'ın finansal kaynaklarının yetersizliği, yönetimindeki bozuklukların finansal sorunların yanısıra iyi bir lider kadrodan yoksun olması beklenen çalışmayı yapamamasında en önemli nedenler olmuştur. Sözü edilen sorunların çözümlenmesi ve ANACH'ın güçlü bir örgüt haline getirilmesi kuşkusuz HONDURAS için büyük yarar sağlayacaktır.

Peruda işçi sendikaları konfederasyonuna bağlı birkaç bin üyeli Federacion Nacional de Compesinos del Peru kooperatifçilik hareketlerini organize etmek amacıyla özel bir bölüm kurmuştur. Bu lüm 1968'e kadar 44 kooperatifin kuruluşunu sağlamış, 43'ünü kuruluş aşamasına getirmiş, 62 sininde örgütlenimini tamamlamıştır. Bunlardan beşi üretim, diğerleri pazarlama ve tüketim alanlarında yer almaktadır.

Ne yazık ki 1968 den bu yana Peru'daki politik durum FENCAP'ın gelişmesine yardımcı olmadığı gibi çıkartılan bir yasa ile de parçalanmasına neden olmuştur.

Venezuela da bir campesino örgütü niteliğindeki 700.000 üyeli Federacion Compesino de Venezuela (FCV) Venezuela İşçi Sendikaları Konfederasyonuna bağlı olarak çalışmakta, toplum kalkınmasında, yerleşimde ve toprak reformunu uygulamakta sorumlu resmi organ National Agrarian Institute - Milli Tarım Enstitüsünde temsil edilmekte, kooperatifçilik eğitiminde de çok önemli rol oynamaktadır. Buna ilâveten FCV, belirli ölçülerde lokal sendikalar tarafından yürütülen üretim ve tüketim kooperatiflerini kırsal kesimde açmıştır. FCV Ayrıca «İktisadi Kalkınma ve İşletmelere Yön Verme» komitesini kurarak, Ziraat Bankasından krediler alarak üyeler için tarımsal alet ve makinaları toptan alıp dağıtacak yeni bir projeyi uygulamaya koymuş, sahibi oldukları pirinç işleme tesislerini ve tarımsal makinaşlama servisini çalıştıracak industrias Campesinas (INDUCAM) kurmuştur. INDUCAM ile FCV'nin işbirliği sonucu bini Karakasta diğeri Valencia da olmak üzere iki toptan pazarlama merkezi kurulmuştur. Bu işletmeler her ne kadar kooperatif niteliğinde iseler de Venezuela daki yasalar gereği resmi kayıtlara, şirket biçiminde kaydedilmişlerdir. Venezuela kooperatifçiliği dış ülkelerdeki sendikalardan da büyük ölçüde yardım görmüştür. Örneğin Alman Hiristiyan Sendikaları, Venezuela Hiristiyan Demokratik Partisine kooperatifçiliği geliştirme projelerinde kullanılmak koşulu ile önemli yardımlarda bulunmuştur.

Tarım reformunun başarısızlıkla uygulandığı 1959 - 1962 yıllarından sonra Venezüelada kooperatifçilik hareketi yeniden düzenlemek istenmiştir. Bu amaçla sendikalar kooperatifçiliğin gelişimi için çaba göstermişse de konuyla ilgilenen kuruluş arasında daha etkin işbirliğinin sağlanması sorunu çözümünde önemli rol oynayacak ve doğru yolda önemli ilerlemelerin sağlanmasına yardımcı olacaktır.

2.3. ULUSAL DÜZEYDE İŞBİRLİĞİ

Az gelişmiş ülkelerde kooperatiflerle sendikalar arasında ulusal düzeyde sağlanan işbirliğine uzun süre rastlanamamıştır. Ancak bir süre önce Latin Amerika ülkelerin de, Malaysiya da, Gana da ortaklaşa düzenlenen projelerin uygulamaya konulduğu görülmektedir.

Kolombiyada ki belli başlı iki işçi örgütünden biri olan Union de Trabajadores de Colombia (UTC) 1957 yılında özel bir kooperatifçilik bölümü kurmuş, 1959 yılında da tüm kooperatifleri bir şemsiye altında toplayarak UTC - UCONAL'ı yaratmıştır. Bu örgütün ana amacı çok yönlü çalışmalar yapmakken gerekli elemanların bulunmaması ve finansal kaynakların sağlanamaması nedeniyle başlangıçta yalnız kredi ve tasarruf alanlarına eğilmek zorunda kalmıştır. UCONAL'ın 10 bölgede kooperatif personelinin eğitmek, muhasebe ve denetim konularında danışmanlık yapmak, onları hükümete karşı temsil etmek görevlerini de üstlenmiştir. UCONAL'a 80.000 ortağı temsil eden 500 kredi kooperatifi üye olmuştur. Bu kooperatiflerin %40,1 kırsal kesimde %60'ı ise kentlerde çalışmaktadır.

Daha önce belirtilen nedenlerle bu örgüt çalışmalarını önceleri kredi ve tasarruf alanında yoğunlaştırmak zorunda kalmışsa da sonraları değişik alanlara yönelmek gereğini duymuştur. Örneğin günümüzde CUNA Mutual of Madison, Wisconsin Sigorta kooperatif Şirketi ile birlikte hayat sigortası sistemini yürütmek ve borç para verebilmektedir; UTC ile birlikte yeni bir konut kooperatifini (Cooperatife de Vivienda Colombiana) kurarak özel sektöre oranla %30 daha ucuza mal edilebilecek konut projesini geliştirmektedir. Ayrıca işletmelerin UTC ÜYELERİNE Devri ihtimalini gözönüne alarak endüstriyel kooperatifçiliği örgütlemeyi konusunu da eğilmektedir.

Üyelerini kooperatifler ve sendikalar oluşturan ve kooperatif nitelikleri sahip üst düzeydeki Cooperatife Central de Credito Desarrollo Social örgütü UCONAL ve UTC'ye finansman yardımda bulunarak sendikaları ve kooperatiflerin çalışmalarına yardımcı olmaktadır. Kuşkusuz bu tür çalışmalar kooperatifler ve sendikalar arasında ulu-

sal düzeyde yapılacak gelişimlerin ne denli önemli olduğunu kanıtlamaktadır.

1963 Mayıs'ında Boğata'da toplanan İnter-AMERİKAN Çalışma Bakanları Konferansında alınan «ilerleme için birlikte çalışma» tavsiye kararının sonucu Latin Amerika ülkelerinde işçi bankaları kurulmuştur. Halen Porto - Riko'da, Guetemala'da Honduras'ta, Venezuela'da, Arjantin'de Trinidad'ta ve Tobago'da altı banka çalışmalarını sürdürmektedir. İsrail'deki Hopacalim Bank'ın sistemi üzerine dayandırılan bu kuruluşlar Amerika kıtası Devletleri Örgütünden, İnter - Amerikan Kalkınma Bankasından ve İsrail'deki Fritz Naphtali vakfından teknik yardım görmektedirler. Bu bankaların hisse senetlerinin sahipleri, işçiler, işçi sendikaları, kooperatifler ve devletlerdir.

Malezyiya'da sendikaların ve kooperatiflerin birlikte kuracakları işletmeleri içeren bir plan daha birkaç yıl önce hazırlanmıştır. Sözü edilen günümüze değin sendikaların sahip oldukları fonları ticari işletmelerde kullanmalarını yasaklayan Yasa'da yapılan olumlu değişiklikler sonucu Mayıs 1973'te Malezyiya Kooperatifler Birliği (CUM) ve İşçi Sendikaları Konfederasyonunun (MTUC) birlikte düzenledikleri seminer sonucu hazırlanmıştır. Ayrıca bu projeye göre MTUC'nin kurmayı amaçladığı işçi Bankasını, CUM nominal değer üzerinden alacağı 10 milyon dolarlık hisse senedi ile destekleyecektir. Buna karşılık MTUC'de ICA ve İsveç kooperatifler Merkezinin yardımı ile kurulan ve \$ 5 milyon'a mal olacağı tahmin edilen CUM Supermarket işletmesini destekleyecektir.

Sendikalar ve kooperatifler arasındaki işbirliği şimdide Gana'da uygulama aşamasına girmiştir. Bu işbirliği 1968 yılında Dünya Kredi Kooperatifleri Birlikleri konseyinin yardımı sonucu kurulan Gana Ulusal Kredi Birlikleri Kurumunun desteğinin bir ürünüdür. Bu iki örgüt sıkı işbirliğine yönelmişlerdir. Böylece kredi birlikleri işçi sendikaları platformlarında kendi propogandalarını sürdürmüşler ve TUC işçi kolojini seminer düzenlemek için kullanmışlardır. Eğitim programları da iyi bir düzen içinde yürütülmüş karşılıklı dersler düzenlenmiştir. Mart 1972'de Gana'da 251 kredi birliğinin çalıştığı ve bu örgütlerden 27405 üyenin yararlandığı açıklanmıştır.

Gana'da tüketim kooperatifiçiliği de işyerlerinde açılan mağazalar yoluyla yine sendikalar tarafından desteklenmektedir. Bu mağazalar başlangıçta yalnız işçilere hizmet etmeyi amaçlarken günümüzde geniş halk yığınlarına açılmayı gerekli görmüşlerdir. Sendi-

kada bu tür mağazaların sayısını artırmak amacıyla Gana kooperatifler konseyinden öneriler almış ve bu amaçla TUC ile Konsey arasında işbirliğinin daha da etkinleştirilmesi için bir komitenin kurulması kararlaştırılmıştır. Komite sendikalarla kooperatiflerin birlikte kuracakları bankanın proje çalışmaları ile ilgilenmektedir.

2.4. EĞİTİM VE YETİŞTİRMEDE İŞBİRLİĞİ

İster finansal kaynaklardan, isterse uzmanlardan yararlanma yönünden olsun, kooperatifler ve sendikalar'ın en etkin biçimde işbirliğine gittikleri, kaynaklarını beraberce kullandıkları alan eğitim ve yetiştirme çalışmalarıdır. Bunun en iyi örneğini örgütlerden birinin hazırladığı eğitim programına diğerinin katılması kanıtlayabilir. Az gelişmiş ülkelerdeki sendika liderleri, ufuklarını genişletmek, çalışmalarını başka alanlara kaydırmak, işçilerin durumlarını düzeltmek için yeni çalışmalara girişmek zorunda olduklarını artan bir oranda hissetmektedirler. Bu nedenle sendika kolejlerinde okutulan dersler arasına kooperatifçilik ilkeleri ve uygulaması da alınmıştır. Ancak kanunun daha derinlemesine işlenmesi, pratik uygulamaların ön plana alınması halinde bu tür öğretim daha yararlı olacaktır. Bunun yanı sıra sözü edilen girişimlerin sendikalarla beraber gerçekleştirilmesi halinde çok başarılı sonuçlar alınabileceği öğrencilere aşılanmalıdır.

Sendikalar ve kooperatifler kendi eğitim programları içinde de önemli işler yapabilirler. Latin Amerika'da bu iki hareket eğitim ve yetiştirme konularında birlikte çalışarak aradaki açığı kapatma yönüne gitmişlerdir.

Kolombiya'da üst sendikal örgüt Union de Trabajadores de Colombia, kırsal kesim yanında kentlerdeki kooperatif liderlerini yetiştirme kursları açarak, yayın yaparak, kooperasyona hizmet etmektedir. Daha önce sözünü ettiğimiz sendikalar tarafından kurulan ve kooperatifçiliği destekleyen organizasyon (UCONAL) özel kurumlarla beraber Instituto de Economic Social Cooperativismo kurumunu oluşturarak kooperatif lider ve yöneticilerine yüksek düzeyde kurslar düzenlemektedir. Tarım sektöründe bağımsız çalışanları ve ücretli işçileri temsil eden ve UTC'nın üyesi olan FANAL (Federación Agraria Nacional) kilise ile birlikte campesino eğitim merkezini kurmuştur.

Dominik Cumhuriyetinde tarımsal sendikacılığa yön vermeyi amaçlayan Tarım İşçileri Sendikası Enstitüsü (Instituto Nacional de Formacion Agraria Sindical) İşçi Kooperatifleri Merkez Eğitim Dairesi ile (Centro Cooperativo Obrero) iyi bir işbirliğine girişmiştir.

Venezuellada Tarım İşçileri Sendikaları Federasyonu (Federacion Campesina de Venezuela - FCV) kırsal kesimde kooperatifçiliği aktif olarak desteklemek ve bu kesimdeki okullarda kooperatifçilik kurslarının sorumluluğunu üstlenmiştir. Bu örgüt temel tarım bilgileri öğreten ve ülkenin çeşitli yerlerinde eğitim yapan 6 okulun yanısıra tarım ekonomisi, tarımsal planlama, bölge kalkınması ve yönetim gibi konulara detaylı olarak eğilecek, yüksek düzeyde diploma verebilecek 8 yeni okul açmıştır. Bunun yanısıra Venezuela İşçi Sendikaları Konfederasyonunun kurduğu yeni bir okulda da işçi sendikacılığı ve kooperatifçilikle ilgili konular üzerinde durulmaktadır.

Meksika da Confederacion de Trabajadores de Mexico, 24 haftalık yoğun kurslar tertip ederek kooperatifçiliği geliştirmeye çalışan Institute de Investgaciones de Estudios Cooperatife de la Republica Mexicana adlı kuruluşu desteklemektedir.

2.5. ULUSLARARASI İŞBİRLİĞİ

Az gelişmiş ülkeler toplumlarında sendika kooperatif işbirliğini gerçekleştirebilmek için gelişmiş ülkelerin sendikal örgütlerinden ve uluslararası kuruluşlardan finansal ve teknik yardım görmektedir. Ancak işbirliğinin daha çok eğitim yetiştirme alanlarında gerçekleştiği gözden kaçmamaktadır.

Kooperatifler ve sendikalar üzerine sık sık seminerler düzenleyen, özellikle eğitim ve yetiştirme alanında çalışmalar yapan örgütlerin belli başlıları, Uluslararası Çalışma Örgütü, Uluslararası Hür Sendikalar Konfederasyonu, Uluslararası kooperatifçilik örgütü Uluslararası kooperatifçilik örgütü Uluslararası Tarım ve Tarımla İlgili İşkolları İşçi Sendikaları Konfederasyonudur. Ayrıca yine Uluslararası düzeyde çalışmalar yapan diğer kuruluşlardan Uluslararası Ulaşım ve, Posta, Telgraf, Telofon işçileri Federasyonu, Amerika kıtası Devletleri örgütü ve UluslararasıKonut kooperatifleri Federasyonu konu üzerinde önemle durmaktadır. Sözü edilen kuruluşlar ge-

nellikle, az gelişmiş Ülkelerdeki ilgili örgütlerle direkt temas kurarak amaçlanan projeleri gerçekleştirmeye çalışmaktadırlar.

Örneğin ICFTU ve Kanada İşçi Sendikaları Konfederasyonu 1971 - 1972 yıllarında Latin Amerika, Afrika ve Karibian ülkelerindeki sendikacılar için kooperatifçilik kursu düzenlemişlerdir.

IFPAAW, İsveçten Svenska Lantarbetareförbundet ile birlikte Latin Amerika ülkelerinde önder niteliklere sahip köylülerin yetiştirilmesi için iki yıllık bir eğitim programı hazırlamıştır. Programa göre 50 gün süren 5 seminerden sonra başarı gösterenlere bir seminer daha düzenlenerek daha ileri düzeyde bilgi verilmektedir. Kurslarda da köylü işletmelerinin yönetimi, çeşitli gereksinimlerin ve hizmetlerin karşılanması için örgütlenme ve kooperatifçilik okutulmaktadır.

Uluslararası Sigorta Kooperatifleri Federasyonu az gelişmiş ülkelerdeki sigorta kooperatiflerine yardım amacıyla «Sigortacılığı Geliştirme Bürosu» kurmuş ve ilk planda Malta da Genel-İş sendikası için fizibilite çalışmaları yapmıştır. Adı geçen sendika, üyeleri için toplu - sigorta planını gerçekleştirmek istemektedir.

Tel - Avivde bulunan «Afro - Asian Institute» gelişmekte olan ülkelere çağrılan devlet memurlarına, sendikacılara, kooperatifçilere yılda iki kez kurslar düzenlemektedir. Yine İsrail de Latin Amerika ülkelerinden gelecek guruplara veya bu ülkelere gönderilen heyetlere gezici kurslar düzenleme olanağı sağlamak, kooperasyon konusunda fikir vermek ve tecrübe alışverişinde bulunmak amacıyla 1962 yılında Latin Amerika Ülkeleri İşçi ve Kooperasyon Çalışmaları Enstitüsü - Histadrut kurulmuştur. Adı geçen kuruluşun çalışmaları son yıllarda daha çok Latin Amerikalı işçi ve köylüleri sendikacılık ve kooperasyon konularında yetiştirmeye yönelmiştir. Afro - Asya Enstitüsü de kendi başına veya başka örgütlerle işbirliği yaparak Asya ve Afrika ülkelerinde kurslar düzenlemektedir. Örneğin Friedrich Ebert Stiftung ile birlikte 1970 yılında Kore'nin başkenti Seul'de kooperasyon ve sendikacılık konusunda düzenlediği kurs bunlardan biridir. Ayrıca F.E. Stiftung vakfı the Centro de Estudios Democraticos de America Latin ve Uluslararası Ulaşım İşçileri Federasyonu ile birlikte çeşitli kurslar düzenlemektedir. 1965 ten bu yana kooperasyon ve kooperatifçilik konusunda düzenlenen kurslar ve seminerler ekteki listede gösterilmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İŞBİRLİĞİNDE KARŞILAŞILAN GÜÇLÜKLER

Yukarıda verilen örnekler her ne kadar, kooperatifler ve sendikalar arasındaki işbirliğinden olumlu sonuçlar alınabileceğini göstermekte ise de her iki tarafın karşılaştığı bazı güçlükleri ortadan kaldırmadan belirlenen amaçlara ulaşım düşünülemez. Sözü edilen güçlükler her iki harekette de geçerli nitelikteki a) genel durum b) Davranışlar yönünden ele alınabilir.

A) GENEL DURUM

İşçi sendikalarının hangi koşullar altında çalıştığından ve genel durumlarından daha önce söz edilmişti. Gelişmekte olan ülkelerin çoğunda sendikaların finans ve etkileme gücü zayıftır. Çok kez toplum koşullarına hatta devletin aleyhte davranışlarına karşı çıkmak zorundadırlar. Kooperatiflerde çalışmalarını benzer güçlükler içinde yürütmekte iyi yetiştirilmiş eleman ve başarılı yönetici sıkıntısı çekmekte, finansal kaynakların kısıtlılığı nedeniyle büyük ölçüde devlet yardımına dayanmak zorunda kalmaktadırlar. Bunun yanı sıra kuvvetli olan birkaç kooperatif örgütünde gücünü diğer kooperatifleri geliştirmek için harcaması çok kez sendikalarla yapılabilecek işbirliği olanağını azaltmaktadır. Belki bununda ötesinde kooperatifler ve sendikaların değişik coğrafik dağılım göstermesi birincinin daha çok kırsal kesimde, ikincinin ise kentlerde yer alması güçlüklerin başka bir nedeni olarak ileri sürülebilir.

Zaman zaman yasalar da iki hareket arasındaki işbirliğini karmaşık bir biçime sokabilir. Örneğin sendika fonlarının kooperatif işletmelerde kullanılmasını, kooperatif bankalarına yatırılmasını ve sendikaların bu bankaların kuruluşuna katılmasını yasaklayan devletler vardır. Singapor'da, Pakistan'da, Yeni Gine de ve daha yakın bir zamana kadar Malaysiya da sendika fonlarının kullanımını çok sıkı kurallara bağlayan yasalar yürürlükte idi. Bazı ülkelerde tüzel kişiliğe sahip kuruluşların kooperatiflere ortak olması yasaklanarak sendikaları devre dışı bırakmışlardır.

B) DAVRANIŞLAR

1) SENDİKALARIN DAVRANIŞI

Genel durum dışında çözümünü bir hayli zor olan davranışsal sorunlarda işbirliğini etkilemektedir. Sendikalar üyelerine kooperatifler yolu ile hizmet etmeyi istiyebilir. Ancak bu örgütlere olan güvensizlikleri nedeniyle onlara yaklaşmakta, desteklemekte çekimser kalmaktadırlar. Devletin kooperatifleri büyük ölçüde desteklemesi, etkilemesi, yönetimlerine müdahalede bulunması, sendikacıların kuşkularını artırmakta ve bu durumu elde edilen sendikal hürriyetleri kaybedilmesi yönünden değerlendirmektedirler. Kuşkusuz kooperatiflerin gelişimi ve bağımsız yönetime kavuşması ile bu tür engeller ortadan kalkacaktır. Ancak henüz kuruluş aşaması savaşımını veren kooperatifleri devletin desteklemesi zorunlu görülmektedir. Çok kez görüldüğü gibi yetişmiş ve eğitilmiş personel ve yöneticilerden yoksun olan kooperatiflerde devlet görev yapmakta, denetim, muhasebe, pazarlama fonksiyonlarını yürütmekte, borçların ödenmesinde ve diğer konularda danışmanlık yapmaktadır. Şayet devlet desteği yalnız eğitim ve öncelikli düşük faizli kredi verme alanlarına dayanıyorsa sendikaların çekinecekleri çok az şey vardır ve belkide kooperatiflerle sıkı işbirliğine girmekten yararlı çıkabileceklerdir.

Kooperatiflere karşı olan güvensizliğin ikinci nedeni bazı sendikaların tecrübelerinden kaynaklanmakta ve onları birer işveren olarak görmektedirler. Kooperatifler özel teşebbüsten daha iyi bir işveren olmadıkları, hatta bazı koşullarda daha da kötü davrandıkları ileri sürülmektedir. 1972 yılında Hindistandaki Vaikuntu Mehta ulusal kooperatifçilik yönetimi seminerinde durumun genel değerlendirilmesi yapılmış ve her iki tarafın karşılaştığı sorunlar ele alınmıştır.

Elde edilen sonuçlara göre kooperatif yönetimine katılmayan veya kooperatiflerde çalışmayan ortak kitlesinin çoğunlukta olduğu örgütlerde sorun daha da büyük önem kazanmaktadır. Nitekim Kooperatif yönetimini kırsal kesimin veya toplumun zengin sınıflarından gelenlerin elinde bulundurduğu pancar kooperatiflerinde sendikal faaliyetler hoşgörü ile karşılanmamaktadır. Bu koşullarda işçiler kooperatif işletme içinde herhangi bir statüye sahip olamamakta, yönetici kadro ile aralarında ancak çok zayıf bağlantı kurulabilmektedirler.

Her büyük endüstri işletmesinde olduğu gibi genişlemiş endüstri kooperatiflerinde personel yönetimi, kominikasyon ve sabit sermaye ile ilgili sorunlar ortaya çıkmaktadır. Ancak, teoride her iki tarafında çıkarlarının aynı doğrultuda olduğu, birbirini istismar etmemesi vurgulanmakta kooperatifler de işçi - işveren (yönetici) sorunlarının daha az düzeyde olması gerektiği belirtilmektedir. Bu konuda yeni bir aşama tüm çalışanların kooperatife ortak edilmelerinin yanı sıra işletmede seslerini etkin bir biçimde duyurabilmeleri için yönetim kurulunda temsilci bulundurmaları ile sağlanabilir.

Kuşkusuz, bazı üretim kooperatiflerinde kötü endüstri ilişkileri sürüp gitmesine karşın, çalışanların kooperatife ortak edilmesini sağlayan çabanın gösterilmemesi kooperatifsel hareketlerin sendikacıların gözünde de olumsuz yönde gelişimine neden olmaktadır.

Öte yandan bazı endüstriyel kuruluşlardan, özellikle işçilerin egemenliğindeki üretim kooperatiflerinde çalışmaların önemli bir sorunla karşılaşmadan sürdürülebileceğini kanıtlayan, zaman zaman kooperatif dışından sağlanan ve eğitime tabi tutulan yöneticiler yardımıyla başarılı sonuçlar alınabileceğini gösteren örneklerle rastlamak olasıdır. Örneğin sosyal tansiyonun yüksek olduğu Arjantin'de Kooperatiflerin sahip olduğu fabrikalarda daha az olay çıkmaktadır. Böylece kooperatiflerin gergin havayı giderici yönde etkili oldukları söylenebilir. Şili'de inşaat sektörü için malzeme yapan, 1200 işçi çalıştıran büyük bir kooperatif kuruluş olan SODIMAC yönetim kuruluna işçi temsilcilerini almış, tüketicilerden oluşan danışma kurulu oluşturmuş, ve böylece her üç yarar gurubu arasında işbirliği olanağı sağlayarak gelişmiş bir yönetim uygulamasına girişmiştir. Bu kuruluş işçileri için yüklü bir eğitim programı hazırlayarak onların bir yönden kooperatif ortağı olmasını sağlarken öte yandan yönetime katılmalarını sağlamıştır. Burada belirtilmesi gereken hu-

sus bu konuda endüstriyel ilişkileri iyi yürütemeyen kooperatiflerin örnek alınarak belli bir yargıya varılmamasıdır.

Kırsal alanlara doğru genişleyen sendikalar kendi kendine yardım «self help» ilkesinin uygulamasındaki tecrübesizlikleri nedeniyle kooperatifçilik yöntemleri yoluyla köylülere yardımcı olmada çekingen davranmaktadırlar. Bazı sendikalar ise çalışmaların yalnız ücretli çalışanlara yönetilmesini istemektedirler. İki hareket arasında daha iyi bir iletişimasyonun kurulmasıyla bu sorun çözümlenebilir. Ancak, kooperatifleri yaptıkları çalışmaları daha etkin bir biçimde duyurmak zorundadırlar.

II. KOOPERATİFLERİN ÇALIŞMALARI

Kooperatiflerin sendikalara karşı takındıkları tavır nedeniyle de işbirliği güçleşmekte ve ilişkiler kooperatif çeşitlerine göre değişiklik göstermektedir. Ortakları toplumun çeşitli kesimlerinden gelen ve aralarında çok kez sendika üyelerinin de bulunduğu tüketim kooperatifleri işbirliğine daha yatkındırlar. İşçi sendikaları ile ilişkisi az olan ve tarımsal üreticilerden oluşan kooperatiflerde bu uğraşı daha zordur. Çalışanların sahip olduğu işçi - üretim kooperatiflerinde durum daha da değişiktir. Bu durumda işçilerin sendikalaşmasına gerek kalmamasının yanısıra sendikalara karşı duyulan güvensizlik işçi örgütleriyle yapılabilecek işbirliğini olumsuz yöne itmektedir.

Genellikle sendikaların belli siyasi partilerle ilişki kurmalarına karşı kooperatiflerin siyasi partiler ya da politikacılar tarafından belirlenmesine karşı çıkması veya onların etkisi altına girmeyi red etmesi işbirliği olanağını azaltmaktadır. Ayrıca kooperatiflerin güçlü oldukları alanlarda sendikaların yeni kooperatifler kurarak kendileriyle rekabete girişmeleri karşısında işbirliği yapma ve tesislerin birlikte kullanılma olasılığı zayıflamaktadır.

Kooperatiflerle sendikalar arasındaki işbirliğini engelleyen diğer önemli bir etmende sendikalar tarafından desteklenen her kooperatifte kontrolün sürekli olarak sendikaların elinde kalmasından korkulmasıdır. İlk aşamada, kooperatiflerin başarılı yönetimi için böyle bir desteğin, denetimin oluşu gerekli görülmekle beraber daha sonraki aşamalarda sendika ile ilişkisinin sürüp gitmesinin yanısıra örgüte otonom bir yapı sağlanması zorunludur.

ILO'nun 1970 te Hondorusta yaptığı araştırma, sendikal örgütler tarafından desteklenen kooperatiflerin, görevlerini sendikanın bir parçasıymış gibi gerçekleştirmesi halinde bazı çelişkilerin ortaya çıkabileceğini kanıtlamıştır. Aynı araştırma kooperatiflerin bu koşullarda bağımsız bir yapıya sahip olmadığını, sendikaların bazı kooperatifleri resmi kayıtlara kooperatif örgüt biçiminde kaydettirirken, bazılarını sendikanın bir bölümü şeklinde geçirtmesi yasal yönden önemli sakıncalar beraberinde getireceği gerçeğini ortaya koymuştur. Halbuki adı geçen ülkede yasaların sendikalara kooperatif kurma hakkını vermesine karşın sendikaların geniş halk yığınlarından çok yalnız kendi üyelerine hizmet etmek amacıyla bu yola başvurmayı yeğledikleri anlaşılmaktadır. Hondurastaki araştırma kooperatiflerin kendilerini zoi duruma bırakmadan sendikadan yavaş yavaş ayrılarak özerk bir yapıya kavuşmasını ayrı finansal yapıya sahip olmasını ve kendi yönetimine kendi üyelerinin karar vermesini önermiştir.

Kooperatiflere özgü «açık üyelik» ilkesi de kooperatiflerle sendikalar arasında tartışmalara neden olmaktadır. Sözü edilen ilkenin uygulaması her ne kadar kooperatif çeşitlerine göre değişiklik göstermekte ise de genel olarak kooperatife başvuranlar arasında ayrıcalık yapılamayacağını belirtilen koşulları yerine getirenlerin ortak kabul edilmesi gerektiğini vurgular.

Örneğin sendikalar tarafından desteklenen bir konut kooperatifinde ortak sayısını yapılabilecek konut adedi belirler. Kooperatiften öncelikle sendika üyelerinin yararlanması doğaldır. Ancak diğer kooperatif çeşitlerinde - tüketim, tasarruf ve kredi, sigorta ve diğer hizmet kooperatiflerinde de aynı yonteme başvurulması gerekmez. «Açık üyelik» katı bir ilke olmaktan çıkmış ekonomik uygulamanın bir gereksinimi haline dönüşmüştür. Ortak sayısı kısıtlanmış kooperatiflerin gelişimi olanaksız olduğu gibi topluma olan katkısında sınırlıdır.

Kırsal kesimlerde kurulan kooperatif birlikler ve federasyonlar sendikaların desteklediği kooperatiflerin tohumunun (embryo) atılmasında kendi uzmanlık alanları içinde yardımcı olmalıdırlar. Kurulacak örgütler'in klasik kooperatifler şeklinde olmasında ısrar etmemeli, yaklaşımda elastik davranmalı gerektiğinde pre-kooperatif gruplardan (başlangıçta kooperatif ilkelerinden bazılarını uygulayan sonraları kooperatif şekline dönüşebilecek örgütlerden) yararlanılmalıdır. Sendikalar kooperatifçilik alanında çalışmalar yapan diğer örgüt ve kuruluşların deneyimlerinden yararlanmak zorundadırlar.

(Birleşmiş Milletlere bağlı örgütler, devlet kuruluşları, özel kurumlar) yine deneyimler göstermiştir ki kooperatıfçılığın gelişimi bir anda sağlanamaz, kooperatıf'ın kuruluşunda ilk istek, sürükleyici güç bizzat köylünün kendisinden gelmelidir. Ortaklar klasik anlamda kooperatıf yönetimini öğreninceye, kendilerine güven kazanıncaya dek çalışmalar geçici olarak pre-kooperatıf guruplar şeklinde de yapılabilir.

Bu tür yaklaşım, deneyimlerini daha önce kurulmuş kooperatıfler üzerinde geliştirmiş kooperatıfçiler için zor olabilir, kooperatıflerden sorumlu olan organlar çalışmalarını kooperatıfçilik ilkelerini uygulamayan guruplar üzerinde sürdürmekten çekinebilirler. Bu koşullarda yeni deneyim metodlarını geliştirecek ve olaylar karşısında değişik yaklaşım gösterebilecek nitelikte kooperatıfçilerin yetiştirilmesi için eğitim programının hazırlanması gerekmektedir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

İLERİDEKİ İŞBİRLİĞİ İÇİN KURAMLAR

Önceki bölümlerde sendikalarla kooperatifler arasındaki işbirliğinin koşullara göre çeşitli biçim ve içerikte ortaya çıktığı anlatılmıştır.

Olaylar, iki hareketin işbirliğinde üç ayrı yöntemin kullanılabileceğini kanıtlamaktadır.

Birincisi, sendikalar kooperatif kurabilir yönetimi çeşitli yollarla kontrolü altında tutabilir. Bu koşullar özellikle üretim kooperatiflerinde geçerli olmuş, zaman zamanda tüketim kooperatiflerinde uygulanmış ortaklık yalnız sendika üyelerine özgü bir hale gelmiştir. Ancak tüketim kooperatifleri olumlu bir kuruluş devresini geçirdikten sonra gelişim sağlayabilmek için geniş halk yığınlarına açılmayı, üye sayısını artırmayı kendi yararlarına görmektedirler. Nitekim birçok Avrupa ülkesinde olduğu gibi Hindistanda Hind Mazdoor Sabha tarafından desteklenen tüketim kooperatifleri böylesine bir aşamadan geçmiştir.

İkincisi : Mevcut kooperatifler sendikalarla birlikte ortak teşebbüsler kurabilirler. Eğitim ve öğretim alanında düzenlenen kurslar ve seminerlere pek rastlanmamaktadır. Bazı ülkelerde çaba gösterilmişse de başarılı bir örnek olarak Singapurda İşçi Sendikaları konfederasyonu ile Tasarruf ve kredikooperatiflerinin birlikte kurduğu sigorta şirketi (INCOME) verilebilir. Bazan de Bombay Liman İşçileri kredi kooperatiflerinde olduğu gibi sendikaların desteklediği kooperatifler bölgesel veya ulusal düzeydeki kuruluşlara bağlanabilirler.

Bu alanda kooperatiflerin önderlik etmesi, sendikalarında böylesine bir çalışımı desteklemesi halinde büyük projeler gerçekleştirilebilir.

Üçüncü ve en geçerli olabilecek yol az gelişmiş ülkelerin kırsal bölgelerindeki kooperatifler ve sendikaların aynı çatı altında toplanmasıyla oluşturabilecek örgütlerin ortaya çıkartılmasıdır. Bu yol Batı Avrupa ve Kuzey Amerika ülkelerinde geliştirilen kooperatıf sel ve sendikal hareketlerin belirli yöresel koşullara uyumunun sağlanması anlamına da gelebilir. Bu amaca hizmet eden fikirler uluslararası örgütler tarafından sık sık ortaya atılmıştır. (Örneğin ICFTU'nun 1970 yılında Yeni Delhide tertiplediği uzmanlar panelinde çok amaçlı kooperatiflerin aynı zamanda sendikal görevleride yapabileceği belirtilmiştir.) Nitekim Latin Amerika ülkelerinde toprak sız köylüler ve tarım işçileri bu yönde kooperatifler şeklinde birleşerek haklarını büyük toprak ağalarına ve tarım işletmelerine karşı korumaya başlamışlardır. İsrailde uzun bir süreden beri kooperatifçilik hareketi ve sendikal hareketler birbirlerine kaynaşmışlardır. Gerçekte tarım işçilerinin ve küçük üreticilerin durumunda radikal bir değişiklik isteniyorsa sendikalarla kooperatifler köylülerin haklarını koruyacak ve onları temsil edebilecek yeni yöntemleri uygulamaya hazır olmalıdırlar.

Deneyimler iki hareket arasındaki işbirliğinin değişik boyutlarda ele alınabileceğini göstermekte ise de çalışmaların genellikle bölgesel, ulusal ve uluslararası olmak üzere üç düzeyde gerçekleştirilebileceğini kanıtlamaktadır.

1) Bölgesel düzeyde birlikte çalışmalar.

Kentsel alanlarda işçi sendikaları, tasarruf ve kredi tüketim, konut, sigorta, işçi üretim, sağlık gibi konularda kooperatiflerin kurulmasında önderlik edebilir, fiyatları etkileyerek işçilerin reel gelirlerinin artışında rol oynayabilirler, işverenlerin ve devletin el atmadığı alanlarda üyelerine yönelik hizmet çalışmalarında bulunabilirler. Sendikalar, özellikle tasarruf ve kredi kooperatifçiliğine ve onların örgütlerine ilgi göstererek, büyük kooperatif işletmelerin kurulmasında, Kooperatiflerin orta düzeydeki (bölgesel) örgütleride birim kooperatiflerin gereksinim duyduğu finansal kaynakları sağlayabilmek onları etkin bir yönetime kavuşturabilmek, yayılıp gelişmelerini sağlayabilmek için sendikaları özendirerek onların bu tür çalışmalara katkısını gerçekleştirebilir.

İşçi sendikaları da eğitim programları düzenleyerek üyeleri arasında kooperasyona ilgi uyandırabilir, özendirebilir ve onların bu konuda yetişmelerini sağlayabilirler. Benzer biçimde kooperatiflerde ortaklarını eğiterek her iki hareketin aynı kökenli bir işçi davası olduğunu kanıtlayarak etkin işbirliği için ortam hazırlayabilirler.

Kırsal kesimde ücretlilerin sayısının oldukça yüksek düzeye ulaşması halinde (örneğin plantasyonlarda olduğu gibi işçilerin birlikte kazanıp birlikte yaşadığı işletmelerde) sendikalar kentlerde uyguladıkları yöntemleri tarımsal alanlarda da gerçekleştirebilirler. Ancak çalışanların örgütlenemediği koşullarda orta düzeydeki sendikal birlikler kooperatif kurulmasına yardımcı olarak ve destekleyerek onları bir araya toplama çabasını gösterebilir, gerektiğinde kentlerdeki sendikalarla işbirliği için yol gösterebilir. Ancak sendikaların tüm bu çalışmaları, kooperatiflerden devletten, uluslararası örgütlerden ve gönüllü kuruluşlardan yardım görmeden başarı ile gerçekleştirmesi hemen hemen olanaksızdır. Bu nedenle, başlangıç aşamasında sendikalar kooperatifleri işçilerin kırsal kesimde sesini duyurdularını örgütler olarak kabul edebilir ve fakir halkın gelirini artırmak ve adalet kuralları içinde dağılımı gerçekleştirmek için oluşan kurumlar olarak ele alabilir.

II. Ulusal düzeyde birlikte çalışmalar :

Sendikalar ve kooperatiflerin ulusal düzeyde harekete geçmeleri sonucunda yukarıda belirtilen konularda yararlı çalışmalar yapılabilir.

Bu hareket bölgesel ve ulusal düzeylerde oluşturulacak kurullarda ele alınarak işbirliğinin temelleri ve olasılık dereceleri, eğitim ve öğretim programlarının geliştirilmesi gibi konular araştırılabilir. Bu kurullar iki hareket arasındaki perdeyi aralayabilir, anlaşmazlıkları çözümleyebilir ve olanakları gözönüne alarak beraberce uygulanabilecek projeleri saptayabilir. Yeniden yerleşim ve iskan projelerinin uygulandığı alanlarda genel işçi örgütlerinin kurulmasıyla yararlı sonuçlar alınabilir.

Beraberce uygulanacak projelerin finansmanı İki örgütün ortak olduğu Merkez Fonlardan sağlanabilir. Fonun kuruluşunda ise sendikaların ve kooperatiflerin ellerindeki yedek akçelerden, devletten ve işverenlerden sağlanacak borçlardan yararlanılabilir. Kuşkusuz zamanla bu fonlar geliştirilerek kooperatifler ve sendikalar bankası-

nın oluşu sağlayabilir. Şayet böyle bir banka kurulmuşsa sendikaları da ortaklığa kabul ederek çalışma alanını genişletebilir.

Devlet düzeyinde eşgüdümün sağlanması özendirilebilir. Özellikle tarımsal kooperatifçiliğin ağır bastığı, kooperatiflerin ve sendikaların ayrı bakanlıklara bağlı olduğu ülkelerde böylesine bir çalışma gerçekleştirmek oldukça güçtür. Bu koşullarda sendikaları ve kooperatifleri ortaklaşa ilgilendiren konularda danışmanlık görevi yapabilecek bir kurumun oluşturulmasında yarar vardır.

Yine her iki hareket arasında eşgüdüm sağlayabilmek için yasal değişikliklerin yapılması ve hükümetler düzeyinde lobby yapma zorunluluğu doğabilir. Örneğin sendika fonlarının kullanımına kısıtlamalar koyan, sendikaların kooperatiflere ortak olmalarını yasaklayan, sendika kooperatif işbirliğini engelleyen yasalarla karşılaşmak az gelişmiş ülkelerde olağandır.

III. Uluslararası düzeyde işbirliği :

Uluslararası düzeyde topluca harekete geçmek, fikir alışverişini eşgüdüm kuralları içinde gerçekleştirmek araştırma projeleri üzerinde ortaklaşa çalışım yapabilmek için bir komite oluşturulabilir. Böylesine bir komite ise üyeleri ICA, IFAP, IFPAAW, FAO ve ILO olan ve kooperatiflere yardımda eşgüdüm sağlamayı amaçlayan, sorunları belirleyerek kalkınma için projeler hazırlayan COPAC (Joint Committee for promotion of Agricultural Cooperatives) bünyesinde gerçekleştirilebilir.

Ayrıca ILO ve FAO da kooperatiflerin ve sendikaların birlikte giriştikleri projeleri finansal ve teknik yönlerden daha çok destekleyerek yapılacak çalışmaları özendirebilir.

Eğitim alanında da kooperatifçiler ve sendikalar için düzenlenen kurslar ve seminerlerin düzenlenmesinde de uluslararası işbirliği artırılabilir. Örneğin böylesine çalışmalar ICA ve ICFTU nun bölge büroları yoluyla gerçekleştirilebilir. Kooperatif ve sendika kolejlerinin öğretim üyeleri ve öğrencileri arasında karşılıklı değişim yapılabilir. Böylece gelişmiş ülkelerde kurulan kooperatifçilik eğitim merkezleri az gelişmiş ülkelerdeki sendikacıları ve kooperatifçileri eğitim için kabul edebilirler. Bu tür personel değişim yöntemleri ise hem örgütlere hemde buralarda çalışanlara iki hareket'in amaçları hakkında gerçek bilgiler vererek, ileride birlikte uygulanacak projeler için etkin bir güç sağlayabilir.

Sendikalara ve kooperatiflere bağı eğitim kuruluşları film projeksiyon, radyo, televizyon programları broşür, poster, gibi alanlar dahil olmak üzere birçok konu da işbirliği yapabilirler.

Daha genel bir deyimle iki hareketin az gelişmiş ülkelerde birlikte yapacağı çalışmaları desteklemek amacıyla gelişmiş ülkelerdeki kooperatifsel ve sendikal örgütler finansal yardımda bulunmaya çağırılabilirler. Bu nedenle oluşturulacak bir fonun etkin bir biçimde işlerlik kazanması gelişmiş ülkelerin sendikacılarının az gelişmiş ülkelerdeki devlet kooperatifçilik ilişkileri hakkında duydukları kuşku- luları (devletin kooperatif yönetimine müdahalesi ve etkisi altında tutması) giderebilir. Sözü edilen yönde ileri sürülen önerilerden bazı- ları kooperatiflerle sendikaların birlikte düzenledikleri seminerlerde tartışılmış ve öneriler ilgili kamu kuruluşlarına ulusal veya uluslar- arası düzeydeki örgütlere iletilmiştir. Ancak ortaya çıkan tüm güçlük- lere karşın eldeki veriler bölgesel ulusal ve uluslararası düzeyde önemli ölçüde işbirliği yapılabileceğini kanıtlamaktadır. Bu konuda şimdiye değin çok az girişimde bulunulmuştur. Az gelişmiş ülkelerin genel ekonomik durumlarının ve sorunlarının önemi gözönüne alı- nırsa bu tür çalışmaların daha fazla geciktirilmemesi gerçeği ortaya çıkar.

KARŞILAŞTIRMALI ARAŞTIRMALAR İÇİN ÖNERİLEN BAZI ALANLAR

Bu bölüm az gelişmiş ülkelerdeki sendika kooperatifçilik yapısı üzerine gerçekleştirilebilecek bazı araştırmaları ele almaktadır. He- men belirtmek gerekir ki makro düzeydeki sorunların araştırılması heyecan verici olmasına karşın konumuzun dışında kalmaktadır. Başka bir deyimle sendika kooperatif işbirliğinin ulusal ekonomi ü- zerine etkisi, topluma yön veren örgütlerin enflasyona olan tepkisi gibi konular ele alınmamakta buna karşın sendika kooperatif ilişkile- rini birbirini tamamlayan iki hareket olarak kabul eden, pratik çalış- malar üzerine eğilen, konulara derinlemesine yer verilmesi bile olay- ları dar bir çerçeve içinde ele alan çalışmalara ağırlık verilmektedir.

Burada, öncelikle «işbirliği» teriminden ne anlaşıldığı kabaca tanımlanabilir. Terim iki anlamda kullanılmaktadır. Bunlardan biri; or- taya çıkan sorunun her iki hareketin yapıları ve amaçları doğrultu- sunda ele alınarak karşıt aksiyona geçişte veya çözüm yolu bulunu-

munda birlikte hareket edilmesi, ikinci sendikal örgütlerin kendi üyelerinin sosyo ekonomik durumlarını düzeltebilmek için kendilerine özgü ilkeleri belirleyerek kooperatif tipi örgütlerden yararlanması anlamına gelmektedir.

Aşağıdaki belirtilen dört araştırma alanı incelemeye değerdir.

1) Sendikalar tarafından başlatılan başarılı kooperatiflerin durumunu inceleyen vaka çalışmaları.

Bu araştırmanın II. bölümünde Asya ve Latin Amerika ülkelerinde sendikalar tarafından kurulan başarılı kooperatif örgütlerden birkaç kez söz edilerek bu tür çabaların çoğaltılması gerektiği vurgulanmıştı. Bu amaçla aşağıda belirtilen önerileri ele almakta yarar görmekteyiz.

Sendika üyelerinin gereksinmelerini karşılamak için özellikle tasarruf ve kredi, tüketim ve konut alanlarında kooperatifler kurulmuştur. Araştırma için önceden belirlenen kriterler çerçevesinde her konuda bir veya birkaç başarılı kooperatif seçilerek kökenleri, gelişimleri ve günümüzdeki durumları değerlendirilebilir. Böylesine monografik çalışmalar kooperatif kurma amacını güden sendikalar için çok önemli yol gösterici bir araç görevini yapabilir.

Çalışmaların özellikle sendika kooperatif ilişkisi doğrultusunda gerçekleşimine özen göstermeli, işçi sendikaları ile kooperatiflerin aynı kökenden geldikleri gerçeğine yer verilmelidir. Yapılacak analizlerden gücü gözönüne alınmalı, finansal sorunlara önemle eğilmeli (örneğin sendika kooperatif fonlarının birleşimi hesaplanmalı) ve sendikaların üyelerini kooperatiflere bağlı kılmak için yaptığı çalışmalara yer verilmelidir. Ayrıca belli endüstri kollarında işverenlerin de desteği ile kurulan «kurumsal» nitelikli kooperatiflerle (örneğin yönetimde yardımcı olmayı, kredi ve çalışma olanakları sağlamayı amaç edinen örgütlerle «açık kooperatif» tipi arasındaki farka değinilmeli, sözü edilen ilk kooperatif tipinin zamanla ikinci tipteki kooperatif haline dönüşebileceği vurgulanmalıdır.

Sendikaların ilgisini çeken kooperatif arasındaki «birleşik cephele» de yer vermek olumlu sonuçlar doğurabilir. Genellikle gelişimin tasarruf ve kredi kooperatifleri üzerine kurulan tüketim, konut ve sigorta alanlarını kapsayan çok amaçlı kooperatifler doğrultusunda olduğu unutulmamalıdır. Sözü edilen sektörler arasındaki içsel ilişkilerin tümünü birden ele almak yalnız biri üzerinde yoğun çalışmaktan hem daha zor hem daha karmaşıktır.

2. Kooperatif İşletmelerdeki Sendikalar.

Az gelişmiş ülkelerdeki kooperatif işletmelerin içinde yer alan sendikaların günümüzdeki durumu ve içinde bulunmuş olduğu koşullar bu ülkelerdeki kooperatifçilik hareketinin geleceğinde önemli rol oynaması nedeniyle dikkatli bir araştırmaya konu olmalıdır. Sözü edilen konunun şimdiye değin gerektiği gibi önemsenmemesinin nedeni iki hareket arasındaki işbirliğinin getireceği yararın tam olarak belirlenmemesine bağlanabilir. Kooperatiflerin işveren olarak belirli sosyal bilinçlenmeyi yaratacağı varsayımından hareket ederek işçi sorunlarını kâra yönelik özel teşebbüslerde olduğu gibi kutuplaşmaya olanak vermeden kolayca çözümleyebileceği görüşü ileri sürülebilir. Sendikaların kooperatif örgütlerdeki yeri ve rolünü ele alan bir araştırma en azından günümüze değin ideolojik bir karmaşıklık içinde örtbas edilen soruna en azından bir açıklık getirebilecektir.

Yapılacak araştırmada yalnız ücret ve maaş durumlarına değil kooperatif örgütün geleceğine yönelik ve çalışanların işletmeye kaynaşımını sağlayacak tüm etmenlere detaylı olarak yer verilmelidir. Bu amaçla aşağıdaki ilişkiler ele alınabilir.

— Öncelikle dönemsel resmi danışmalar dışında tüm işçilerin birden önemsenmemesi,

— İkinci olarak işyeri ve yönetim kurulu düzeyinde daha sürekli ve etkin fikir alışverişi sağlayabilmek için belirlenecek yöntemi (ancak az gelişmiş ülkelerdeki kooperatiflerin geleceğinde çok önemli rolü olan kadrolu işçilerin önerilerinden çok kez yararlanılamadığı, karar yetkisinin konularında yetişmemiş ortaklardan oluşan kurulun elinde toplantıyı açılanmaktadır.)

— Üçüncü olarak; üretim ve küçük sanat kooperatiflerinde çalışan işçilerin görevlerini bu örgütlerde ortak olarak sürüp sürdüremeyecekleri tartışılırken bu alanda yer alan bazı büyük kooperatiflerin kendi işçilerini ortak kabul etmemeğe başlaması konu ile ilgili ideolojik tartışmaları hızlandırmıştır. Belirtmek gerekirken belli bir kesim işçilerin çalıştıkları kooperatiflere serbestçe ortak olması gerektiğini savunurken bir kısım da çalışanların ve işverenlerin elde edecekleri yararların aynı kişilerde toplanmasının sakıncalı olduğunu böylesine bir durumun beraberinde birtakım sorunları ve kargaşalığı beraberinde getireceğini ileri sürmektedirler.

3. Kooperatiflerde ve İŖçi Sendikalarında Demokrasi :

Yapılacak diğler bir çalışmada da kooperatifsel ve sendikal örgütlerde demokrasinin ortaya çıkışı ve işlerliğı incelenebilir. Dikkatlice yapılacak bir analizle her iki hareket için yararlı olabilecek, yelelerin ve ortakların fikir özgürlüğüne ve denetimine dayalı demokratik yaklaşımın özellikleri ortaya konabilir.

Tarihsel olarak, sosyo ekonomik hareketler toplumdaki sosyal ve ekonomik düzensizliklere ve adaletsizliklere karşı olan tutumdan kaynaklanmışlardır. Sendikal ve kooperatifsel hareketlerin her ikisi birden bu kategori içinde yer alırlar. Konuyla ilgili bilimsel kaynaklar da bu örgütlerin toplumdaki sosyal ve ekonomik hükümranlığı karşı uzun süreli savaşım verdiklerini kanıtlar. Ancak (Weber anlamında) bürokratik karmaşıklığı olanak vermemek için iki hareketin de uygulamada yapacağı işlemlerin birbiriyle tutarlı ve kesin olmasına zen göstermesi gerekir. Bu aşamada ise kuruluş ve genişleme savaşımını sürdürmek için örgüt dışından çalıştırılması zorunlu olan uzmanlarla ortaklar arasında bir uyulaşmazlık söz konusu olabilir.

nemli sorunlardan biri teoride belirtildiğı gibi ortakların kendi işlemlerine kendilerinin karar vereceğı ve bir hayli karmaşık olan demokratik yönetim kurallarında iyi yetişmemiş olmalarından kaynaklanmaktadır. Bunun yanısıra yapısal uyarılama demokratik işlemleri daha da karmaşık bir biçime dönüştürmektedir. Ayrıca işçi sendikaları gözönüne alınırsa onların sanat sendikacılığından endüstriyel amaçlı sendikacılığı dönüşerek genişledikleri ve çalışma alanlarını artırdıkları izlenebilir. Bu arada kendi aralarında birleşime (konsolidasyona) gitmek st örgütleri kurmak ve glenebilmek için belli bir zamana gereksinim duyacakları kuşkusuzdur. Kooperatiflerin ise yönetim, finansman, eğıtim, denetim gibi alanlarda büyük ölçekli ekonomik yarar (economies of scale) elde edebilmeleri ve verimliliklerini artırılabilmeleri için küçüklerin büyüklere katıldığı füzyonu gerçekleştirmeleri gerekmektedir. Yapısal değışikliği zorlayan rekabetçi piyasa koşulları ise böylesine bir gelişimin oluşmasında önemli rol oynamaktadır. Ancak unutulmamalıdır ki büyüme etmeni sendika üyelerinin ve kooperatif ortaklarının kararlara katılımını kısıtlamakta, tabanın rgttten uzaklaşımına ve yönetim gücünün belli bir gurubun elinde toplanmasına neden olmaktadır.

Sözü edilen araştırmaya iki ayrı konu daha eklenebilir. Bunlardan biri sendika yönetimini ellerinde bulunduranlardan bazılarının

militan niteliklere sahip olması ve üyelerin örgütle olan ilişkisini etkileyebilmesidir. Hatta belirtildiğine göre sendika içi dengeyi sağlayabilmek için kimi zaman dışsal tehditlere bile başvurulmaktadır. İkinci özellik kooperatiflerle ilgilidir. Bu örgütlerde bağlılık bir sektörden diğerine göre önemli ölçüde değişiklik göstermektedir. Örneğin bir üreticinin tarımsal amaçlı kooperatifin işlemlerine katılma olasılığı, bir tüketicinin tüketim kooperatifindeki işlemlere katılma olasılığından daha yüksektir.

4. Liderlik :

Son olarak her iki hareketin liderlik formasyonunu ele alan ve dikkatlice yapılan bir analizin büyük yarar getireceği vurgulanmalıdır. Birçok az gelişmiş ülkede sendikalar ve kooperatifler toplumsal bilincin oluşumu için çeşitli alanlarda çalışmalar yapmışlar ve bağımsızlık savaşımalarında liderler yetiştirmişlerdir. Ancak günümüzdeki mesleki uygulamalarda sendika liderlerinin kooperatif yetkilerine oranla politikaya daha dönük hareket ettikleri izlenmektedir. Buna karşı belli bir politik güdümler almak kooperatiflerin yasal durumlarını etkilemekte ve bazı sorunlar çıkarmakta ise de bu yöntemin sık sık uygulandığı görülmektedir. Ancak kooperatif liderlerinin büyük bir bölümü politikada çekimser davranmaktadırlar.

Her iki hareketin yöneticilerinin geçmişini davranışlarını ve amaçlarını dökümanlara dayanarak hazırlayacak bir çalışma iki örgüt arasındaki anlayışı artırabilir, işbirliği olanaklarını geliştirebilir. Kuşkusuz, liderler için hazırlanacak eğitim programları ise böylesine bir çalışmanın ana amaçlarından birini oluşturacaktır.

İŞÇİ SENDİKALARI VE KOOPERATİFLER ÜZERİNE DÜZENLENEN SEMİNERLER

DÜZENLEYEN YIL KURULUŞ	YER	KONU	KATILANLAR
1965 ICA ve ICFTU	Yeni Delhi	Kooperasyon ve Sendikacılık uzmanlar konferansı	Asya ülkelerindeki Kooperatiflik ve sendika uzmanları
1966 Friedrich Ebert St. Stiftung Malaysiya İşçi Send. Konf.	Kuala Lumpur	Sendikacılık ve Kooperasyon	Sendikacılar
1967 ILO	Danimarka	Sendikalar ve Kooperatifler arasında teknik düzeyde toplantı.	Afrika ve Asya ülkelerinden gelen kooperatifçi ve sendikacılar
1968 Afro-Asya Enst.	Seoul	Sendikalar ve Kooperatifler	Sendikacılar
1969 Afro-Asian Enst.	Seoul	Sendikalar ve Kooperatifler	Sendikacılar
1969 ILO	Nairabi	Afrikada Sendikalar ve Kooperatifler	13 Afrika ülkesinden sendika, kooperatif ve hükümet temsilcileri
1970 ILO	Singapore	Sendikalar ve Kooperatifler	Asya ülkelerinden, sendika kooperatif ve hükümet temsilcileri
1970 Friedrich Ebert Stiftung Afro - Asian Enst.	Seoul	Asyadaki Sendikalar ve Kooperatifler	8 Asya ülkesinden sendikacılar ve Kooperatifçiler

İŞÇİ SENDİKALARI VE KOOPERATİFLER ÜZERİNE DÜZENLENEN SEMİNERLER

DÜZENLEYEN YIL KURULUŞ	YER	KONU	KATILANLAR
1970 CEDAL/Freidrich Ebert Stiftung	Costa Rica	Latin Amerikanın kalkınmasında sendikaların ve kooperatiflerin rolü	12 Latin Amerika ülkesinden Sendikalar ve Kooperatifler
Afro - Asian Enst. PTTI/PSI	Batı Afrika Singapore	Fildişi sahilleri, Togo, Zaire, Mali ve Senegalde dizi semi- nerler.	Sendikacılar
PTTI/PSI	Singapore	Kooperatifçilik konusunda 3 se- miner	Sendikacılar
1971 ICFTU/CLC	Lagos	Kooperatifçilik konusunda kurs	Sendikacılar
ICFTU/CLC	Cotonou	Kooperatifçilik konusunda kurs	Sendikacılar
ICFTU/CLC	Dakar, Senegal	Kooperatifçilik konusunda kurs	Sendikacılar
ICFTU/CLC	Bridge town Barbados.	Kooperatifçilik konusunda kurs	Sendikacılar
ICFTU	Genel Merkez	Afrikadaki ICFTU temsilcileri için kredi birlikleri konusunda kurs,	Afrikadaki ICFTU temsilcileri
Afro - Asian Enst.	Batı Afrika	«Kooperatiflerin ve İşçilerin Sos- yo Ekonomik Kalkınmada Rolü» konusunda, Gana, Nijerya, Yu- karı Volta da seminerler.	Sendikacılar

İŞÇİ SENDİKALARI VE KOOPERATİFLER ÜZERİNE DÜZENLENEN SEMİNERLER

YIL	DÜZENLEYEN KURULUŞ	YER	KONU	KATILANLAR
1971	IFT/Freidrich Ebert Stiftung	Gana	Sendikacılar için hazırlanan programa kooperasyon konusunun dahil edildiği 4 seminer	Sendikacılar
	OAS/FCH	Trinidad/Tobago	Konut Kooperatifliği	Kooperatifçiler ve sendikalar
	Zambiya İşçi Sendikaları Konf.	Zambiya	Zambiya'daki Kredi Birlikleri konusunda seminer	Sendikacılar
	Latin Amerika ülkeleri Kooperatifçilik ve İşgücü Araştırma Merkezi	İsrail	Sendikal örgütlerin ve işçilerin kooperatifçilik hareketine katılmaları konusunda kurslar	8 Latin Amerika ülkesinden 16 iştirakçi
1972	ICFTU/CLC	Cuernavaca, Meksika	Kooperatifçilik konusunda seminer	Sendikacılar
	ICFTU	Batı Afrika Togo, Fildişi Sahilleri, Nijerya	«Sendikaların ve Kooperatiflerin Tarım İşçilerine Yaklaşımı» konusunu dahil olmak üzere üç eğitim kursu	25 sendika lideri

İŞÇİ SENDİKALARI VE KOOPERATİFLER ÜZERİNE DÜZENLENEN SEMİNERLER

DÜZENLEYEN YIL KURULUŞ	YER	KONU	KATILANLAR
1972 IFT ve Friedrich Ebert Stiftung	Gana	Kooperasyon konusunun prog- rama dahil edildiği dört seminer	ITF'e bağlı sendikalar 140. temsilci
Filipinler, Genel ve Ula- şım İşçileri örgütü, ALC/AAFLI, Merkezi koo- peratif Eğitim Kurulu	Filipinler	Beş kooperatifçilik sendikacılar semineri	Sendikacılar
İşçi Birliği	Cebu, Filipinler	Kooperatifçilik yönetim semineri	Sendikacılar
1972 Malaysiya Kooperatifler Birliği, MTUC	Penanga, Malaya	Sendikaların ve kooperatiflerin işbirliğindeki yollar üzerine se- miner	Sendikacılar ve kooperatifçiler
ICFTU ve Nijerya İşçiler Kongresi	Maiduguri Kuzeydoğu Nijerya	Kredi Birliklerinin organizasyonu	Sendikacılar
FAJ, ALEC; Kooperatifler Merkez Eğitim Kurulu	Manilla Filipinler	Taşıma kooperatiflerinin ku- ruluşu hakkında seminer	Jeesney şöförleri N

TÜRK-İŞ
Bilgi Merkezi

İŞÇİ SENDİKALARI VE KOOPERATİFLER ÜZERİNE DÜZENLENEN SEMİNERLER

DÜZENLEYEN YIL KURULUŞ	YER	KONU	KATILANLAR
UNTZ ve ICFTU	Kinshasa, Zaire	Sendikaların ve kooperatiflerin kuruluşu	Sendikacılar
ICFTU, Asya Sendikacılık Koleji, TSL	Kuala Lumpur Dacca	Sendikalar ve Kooperatifler	Sendikacılar
1973 Malaysiya Koop. Birliği ve İşçi Send. Konf.	Kuala Lumpur	Açıklanan iki proje üzerinde iş- birliği	Sendikacılar ve kooperatifçiler
ITF	Lagos, Nijerya	Kredi kooperatifliği	Kredi Birlikleri üzerine kurulmuş sendika üyeleri
1973 ICFTU, Nijerya İşçiler Kongresi	Kuzeydoğu Nijerya	Kredi Birlikleri ve sendikacılar	Sendikacılar
ICFTU Asya Send. Koleji	Poona Hindistan	Büyük ölçüde tarımın nüfusa dayanan ülkelerde sendikal ha- reketleri genişletmek	Tarımsal İşçiler ve aileleri
ILO/DANIDA	Ankara Türkiye	Sendikalar ve Kooperatifler	Sendikacılar ve Kooperatifçiler

EK - II

KISALTMALAR

AAFLI	Asian - American Free Labour Institute
AIFLD	American Institute of Free Labour Development
ALC	Asian Labour Centre
ALEC	Asian Labour Education Centre
Cedal	Centro de Aducaction Democràtico de Amèrica Latina
CLC	Canadian Labour Congress
FCH	Foundation for Co-operative Housing
ICA	International Co - operative Alliance
ICFTU	International Confederation of Free Trade Unions
IDB	Insurance Development Bureau
ILO	International Labour Office
ITF	International Transport Federation
MTUC	Malaysian Trades Union Congress
OAS	Organisation of American States
PSI	Public Services International
PTTI	Postal, Telegraph and Telephone International
UCONAL	Union Cooperativa Nacional de Credito de Colombia

EK - III

KAYNAKLAR VE BAŞVURULAR

1. "Problems of Agricultural Workers in Asia. Need for an Integrated Approach." Working paper prepared by the ICFTU Asian Regional Organisation, New Delhi, 1970. (mimeo)
2. W. Hesselbach : Co-operative Enterprises in West Germany. Frankfurt : Europaische Verlag. 1966.
3. J.C. Dixit : Labour and Co - operation in Indian Conditions Paper prepared for OECD seminar on the Role of Trade Unionism in independent Developing Countries Paris, 1967.
4. Hind Mazdoor Sabha ile yazışmalar February 1972.
5. Bombay Dock Workers' Union Co - operative Credit Society ile yazışmalar February and March 1972.
6. Peter Melvin : Address at ILO Technical Meeting on Trade Unions and Co - operatives, Denmark, September 1967. (Report ILO WEED/S11/D1 1968).
7. Yair Levi : Co - operative Activities of Trade Unions in Developing Countries. Paper prepared for a trade union seminar on The Role of Trade Unionism in Independent Developing Countries. OECD, Paris 1967.
8. Peter Melvin : op. cit.
9. T.S. Bavin : Some Examples of achievements in the Trade Union - Co - operative Field in Developing Countries. Paper

Presented at ILO UNDP/TA Seminar on Trade Unions and Co-operatives, Singapore, October 1970.

10. Folksam Insurance Group ile yazışmalar. Sweden March 1972.
11. Singapore National Trades Union Congress ile yazışmalar April 1972.
12. İbid.
13. Ceylon Workers' Congress ile yazışmalar March 1972.
14. Papers and Material for Trade Union Seminar, OECD op. cit.
15. İbid.
16. T.S. Bavln : op. cit.
17. ILO - Report on Seminar on Trade Unions and Co - operatives in Africa. Nairobi, August 1969.
18. İbid.
19. Paper and Material for Trade Union Seminar, CECD, op. cit.
20. C. Stephen Lombard : The Growth of Cooperatives in Zambia, 1914 - 1971 : and Zambia Co - operative News. December 1971.
21. Papers and Material for Trade Union Seminar, OECD. op. cit.
22. İbid.
23. İbid; and International Raiffeisen Union Information, No. 1, 1971
24. Papers and Material for Trade Union Seminar, OECD, op. cit.
25. Informe al Gobierno de la Republica de Honduras sobre las Cooperatives Sindicales. ILO, 1970. ILO-OIT/OTA/Honduras/R. 11.
26. International Trade Union News, ICFTU, 17 th February 1971, and Papers and Material for Trade Union Seminar, OECD, op. cit.
27. İbid.
28. G. Medardo Gomero : Trade Unions and Co - operatives in the field of Transport in Latin America, Paper presented at Seminar on «Trade Unions and Co-operatives in the Development of Latin America, Heredia, Costa Rica, August 1970.

29. Regional Activities of International Federation of Plantation, Agricultural and Allied Workers : Report to 3 rd IFPAAW Congress, Geneva, July 1971.
30. *ibid.*
31. John Stirling : The Dovenby Estate, Malaysia, in «Panorama», ILO, No. 49 1971; and T.S. Bavin : *op. cit.*
32. T.S. Bavin, *op. cit.*
33. Report to 3 rd IFPAAW Congress, *op. cit.*
34. T.S. Bavin : *op. cit.*
35. *ibid.*
36. Yair Levi : *op. cit.*
37. Anisse Salah - Bey : «The Role of Trade Unions in the Maghre..» International Labour Review, October 1966; and Yair Levi : «The Contribution of Co - operation and Trade Unionism to improve Urban - Rural Relations.» International Labour Review, vol. 93. No. 6 June 1966.
38. Yair Levi : Co - operative Activities of Trade Unions in Developing Countries : *op. cit.*; and D. Faingelernt : Report of a Campesino Survey of Colombia, Honduras and Peru on behalf of IFPAAW, February - March 1968.
39. Regional Activities of International Federation of Plantation, Agricultural and Allied Workers : Report to 3 rd IFPAAW Congress, Geneva, July 1971.
40. Oscar Gale : «Co - operative Revolution» Free Labour World, March 1970; and T.S. Bavin : *op. cit.*
41. T.S. Bavin : *op. cit.*
42. *ibid.*
43. *ibid.*; and J.M. Texier : «Aspects of the Co - operative Movement in Venezuela.» Co - operative Information, 4/69.
44. Yair Levi : Co - operative Activities of Trade Unions in Developing Countries (*op. cit.*)
45. Akiva Lewinsky : Technical Assistance to Workers' Banks in Latin America. Bank Hapoalim BM, Israel : 1971.

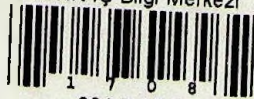
46. The Malaysian Co - operator, June 1973.
47. Interview with Mr E.T. Ashiley, Chairman of the Executive Board of the Trades Union congress (Ghana).
48. Yair Levi : Co - operative Activities of Trade Unions in Developing Countries : op. cit.
49. International Raiffeisen Union Information, No. 1, 1971.
50. J.M. Texier : op. cit.
51. La Confederacion de Trabajadores de Mexico and the Development of Cooperatives. Paper given at Seminar on «Trade Unions and Co - operatives in the Development of Latin America, Heredia, Costa Rica, August 1970. (op. cit.)
52. ILO : Report of Asian Regional Seminar on Trade Unions and Co - operatives, Singapore, October 1970. Geneva, 1972.

TÜRK-İŞ Bilgi Merkezi

334.5 AZG

TÜRK-İŞ Bilgi Merkezi

334.5 AZG